

Sisekaitseakadeemia

Arbo Probal

**KAITSELIIDU KASUTAMINE SISERIIKLIKE KRIISIDE
REGULEERIMISEL - ÕIGUSLIKUD VÕIMALUSED**

Lõputöö

Juhendaja:

Lea Vainult, BA

Tallinn 2010

ANNOTATSIOON

SISEKAITSEAKADEEMIA

	Kuu ja aasta: Mai 2010
Töö pealkiri: Kaitseliidu kasutamine siseriiklike kriiside reguleerimisel - õiguslikud võimalused	
Töö autor: Arbo Probal	Olen nõus oma lõputöö kättesaadavaks tegemisega elektroonilises keskkonnas.
<p>Lõputöö on kirjutatud eesti keeles ja selle maht on 51 lehekülge. Töö kirjutamisel on kasutatud õigusakte, internetiallikaid ning ingliskeelseid erialaajakirju ja kirjandust.</p> <p>Käesoleva töö uurimisobjektiks on Kaitseliidu kasutamisevõimalused siseriiklikes kriisides ja sellega seonduvad õiguslikud probleemid.</p> <p>Töö eesmärgiks on leida seadusandluses esinevad ebakõlad ja katmata teemad ning seeläbi teha ettepanekud seadusandluse täiendamiseks.</p> <p>Töös on leitud seaduses esinevad ebakõlad, osutatakse katmata olevale valdkonnale ning tehakse ettepanekud regulatsiooni täiendamiseks. Samuti on töös ettepanekud Kaitseliidu siseste eesmärkide täiendamiseks kirjeldamiseks.</p> <p>Töös esitatud ettepanekuid on osaliselt võimalik rakendada Kaitseliidu malevate siseselt. Samuti annab töö ülevaate punktidest, mis vajavad seadusloojate tasemel täiendavat analüüsi.</p>	
Võtmesõnad: Kaitseliit, relvajõudude siseriiklik kasutamine, siseriiklikud kriisid, küberkaitse	
Võõrkeelsed võtmesõnad: Defence League, domestic deployment, cyber defense	
Säilitamise koht:	
Kaitsemisele lubatud	
Üldainete keskuse juhataja: Anne Valk	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Lea Vainult	

SISUKORD

SISSEJUHATUS	5
1. PÕHISEADUSLIK KORD JA SELLE TAGAMINE	9
1.1 Põhiseaduslik kord	9
1.1.1 Julgeolek	9
1.1.2 Eeldused põhiseadusliku korra säilimiseks	11
1.1.3 Elanikkonna kaitse	12
1.2 Avalik kord ja turvalisus	13
1.3 Põhiõigused ja vabadused	14
1.4 Kaitseliidu kasutamine taasiseseisvunud Eestis	15
1.4.1 Kaitseliidu kasutamise õiguslikud alused	15
1.4.2 Hetkel kehtiv regulatsioon	17
1.4.3 Kaitseliidu kasutamine	20
2. TRENDID MUJAL JA EESTI VÕIMALUSED NENDEST ÕPPIDA	22
2.1 Kanada, kui kaitsejõudude partner ja sellealaste kogemustega riik	25
2.1.1 Kanada siseriiklike operatsioonide õiguslik regulatsioon	25
2.1.2 Kanada armee kasutamine siseriiklikult	26
2.1.3 Eesti võimalused õppida Kanada näitest	27
2.2 USA	27
2.2.1 USA õiguslik regulatsioon	27
2.2.2 Rahvuskaardi roll sisejulgeoleku tagamisel	28
2.2.3 Uus trend: küberkaitse üksuste loomine	30
2.2.4 Eesti võimalused õppida USA näitest	30
2.3 Läti, kui sarnase minevikuga riik	31
2.3.1 Eesti võimalused õppida Läti näitest	32
3. ETTEPANEKUD OLUKORRA MUUTMISEKS	33
3.1 Autori hinnangul esinevad ebakõlad	34
3.2 Kaitseliidu sisene võimekuste kirjeldamine	39
KOKKUVÕTE	42

SUMMARY	45
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	47

SISSEJUHATUS

Kaitseliit on vabatahtlik organisatsioon, mille ülesandeks on vabale taatele ja omaalgatusele toetudes suurendada rahva valmisolekut kaitsta Eesti iseseisvust ja põhiseaduslikku korda.¹

Omaalgatuslik kaitseliitlik tegevus sai riikliku toe, kui kaitseväge ülemjuhataja kindralleitnant Johann Laidoner kehtestas 17. detsembril 1924 oma käskkirjaga Kaitseliidu ajutise põhikirja. See tulenes otseselt 1. detsembril 1924 toimunud sündmustest. Riigijuhid mõistsid, et vabatahtlik riigikaitse tegevus vajab riiklikku toetust ja regulatsiooni.

27. juunil 1940 andis Vabariigi President välja Kaitseliidu likvideerimise seaduse, Kaitseliidu varad läksid Eestimaa Kommunistlikule Parteile.

17. veebruaril 1990. aastal taasloodi Eesti Kaitseliit Järvakandis rahva omaalgatuse korras. 28. aprillil 1992. aastal arvati Kaitseliit Eesti kaitsejõudude koosseisu. Kaitseliit jaguneb 15 malevaks, mille vastutusala enamikus kattub Eesti maakondade piiridega. Kaitseliidus on kokku 12000 kaitseliitlast, koos erioorganisatsioonide - Naiskodukaitse, Noorte Kotkaste ja Kodutütardega on liikmeid üle 19000. Kaitseliit koondab endasse lojaalseid kodanikke, kes tahavad ja suudavad vabatahtlikult, tasu saamata töötada riigi sisekorra kaitsele ning turvatunde parandamisel.²

Kaitseliit on alati soovinud pakkuda elanikkonnale väljundit osalemaks riigikaitsele ning tegutsema oma kodukandi turvalisuse tagamisel.

¹ Kaitseliidu seadus, 8.02.1999, jõustunud 5.03.1999, RT I 1999, 18, 300, § 2 ja § 4 lg 1

² Kaitseliit – rahva algatatud omariikluse pant,
<www.kaitseliit.ee/index.php?op=body&cat_id=47>, (21.03.2010)

Kaitseliidu üksused on toetanud kohalike omavalitsusi ja ametkondi loodusõnnetuste tagajärgede likvideerimisel nii 2005. aasta Pärnu jaanuaritormil, kui ka enne ja peale seda.

2007. aasta aprilli lõpus ehmatasid Eesti elanikkonda massirahutused, mida rahvasuus hakati kutsuma „pronksiööks”. Massirahutuste ohjeldamises osalesid ka kaitseliitlased, tõsi küll, abipolitseinikena.

Pronkssõduri teisaldamisele järgnes midagi, mida saab nimetada esimeseks sõjaks küberruumis ja Eesti võimud pidid riiki kaitsma tohutute andmevoogude eest. Rünnakud tõid Eestisse NATO, Euroopa Liidu, USA ja Iisraeli arvutiturbe eksperdid, kes pakkusid oma abi ja tahtsid samal ajal ka ise kübersõja kohta õppida.³

Koordineeritud küberrünnakud Eesti valitsusasutuste, pankade, meedia- ja telekommunikatsioonifirmade vastu tõendasid, et ühiskonna infosüsteemide haavatavus on üks riikliku julgeoleku aspekte, millele on tarvis pöörata senisest rohkem tähelepanu. Kuigi oleme Eestis selgelt ja üheselt teadvustanud infosüsteemide kaitse vajadust arenevas infoühiskonnas, pole selleks võetud meetmed olnud alati piisavad. Terve riigi küberjulgeoleku tagamine nõuab kogu ühiskonna kaasamist ning selget riigisisest tööjaotust küberrünnakute ennetamisel, samuti infoturbealase kompetentsuse suurendamist ja ühiskonna teadlikkuse üldist tõstmist küberruumis varitsevatest ohtudest.⁴

Eelpool nimetatud tänapäevased sündmused on pannud ka praegused riigijuhid rohkem mõtlema sellele, kuidas peaks Kaitseliidu kasutamine olema reguleeritud praeguses õigusruumis. Riigikogus on vastu võetud mitmeid seadusandlikke akte, mis reguleerivad Kaitseliidu kasutamist. Vastu on võetud hädaolukorra seadus, on muudetud Kaitseliidu seadust ning muudetud seaduste põhjal on antud välja erinevaid määruseid. Kuigi tehtud on olulisi parandusi seadusandluses, jääb alati

³ Mark Landler and John Markoff „Digital Fears Emerge After Data Siege in Estonia“, The New York Times, 29.05.2009, www.nytimes.com/2007/05/29/technology/29estonia.html?pagewanted=1&_r=1&hp>, (22.09.2009)

⁴ Küberjulgeoleku strateegia 2008–2013, Kaitseministeerium, Tallinn: 2008

püsima küsimus, kas kõik võimalikud Kaitseliidu kasutusvaldkonnad on õigusaktides ära toodud ning kas on loodud kõik tingimused Kaitseliidu kasutamiseks?

Ajendatud nendest ja veel teistest sarnastest küsimustest, asus töö autor uurima, millised on praegusel hetkel õiguslikud võimalused Kaitseliidu kasutamiseks siseriiklike kriiside reguleerimisel. Töö autor on arvamisel, et Kaitseliidu kasutamise regulatsioonis esineb ebakõlasid. Samuti usub autor, et hetkel aktuaalsed valdkonnad on reguleerimata.

Käesoleva töö eesmärgiks ongi leida vastus küsimusele, millised on regulatsioonis esinevad ebakõlad ja milliseid valdkondi on vaja täiendavalt lisada. Samuti tahab autor teiste riikide näidete varal jõuda vajadusel ettepanekuteni õigusliku baasi parandamiseks ja Kaitseliidu eesmärkide täiendavaks kirjeldamiseks.

Probleemi aktuaalsus tuleneb asjaolust, et viimase paari aasta jooksul on olnud olukordi, kus Kaitseliitu on kasutatud nii otseselt, kui ka kaudselt. Läbi selle töö loodab autor leida vastuse eespool tõstatatud küsimusele. Samuti rõhutab tema aktuaalsust riigi üks tähtsamaid ülesandeid: Eesti julgeoleku tugevdamine. See eeldab õigusliku regulatsiooni olemasolu ning ei ole tagatud üksnes kaitseliitlaste vastavasisulise väljaõppe abil.

Kuigi seadusandluses on kajastatud nii kaitseväge kui ka Kaitseliitu, keskendub autor käesolevas töös Kaitseliidule, kui vabatahtlikule sõjaväelisele riigiorganisatsioonile, mille ülesanne on vabale taatele ja omaalgatusele toetudes suurendada rahva valmisolekut kaitsta Eesti iseseisvust ja põhiseaduslikku korda.

Käesolevas töös kirjeldab autor kehtivat seadusandlust, kirjeldab lühidalt maailmas valitsevaid trende ning püüab seeläbi leida kitsakohti ja puuduseid kehtivas regulatsioonis.

Materjalid, mida käesolevas töös kasutatakse, hõlmavad nii seadusi, populaarteaduslikke teoseid, õppematerjale kui ka intervjuusid. Autor on

intervjueerinud töö käigus Kaitseliidu ülemat kolonelleitnant Raivo Lumistet ja Tartu Maleva staabiülemat leitnant Tanel Meielit. Informatsiooni saamiseks oli autor kirjavahetuses Eesti Vabariigi kaitseatašee Läti Vabariigis kaptenmajor Mati Oravaga.

Uurimus koosneb kolmest peatükist. Esimene peatükk annab ülevaate Eesti Vabariigi põhiseaduslikust korrast ja sellest tulenevatest ülesannetest elanikkonna, avaliku korra ja turvalisuse kaitseks. Samuti annab autor ülevaate, millised on võimalused antud ülesannete täitmiseks Kaitseliidu poolt ja milline on vastav praktika tänapäeval. Teises peatükis käsitleb töö autor lühidalt sarnaste küsimuste reguleerimist teistes riikides ja vaatleb võimalusi sealt analoogseid lahendusi Eestisse üle kanda. Kolmandas peatükis esitab autor omapoolsed nägemused õigusaktide parandamiseks ja täiendamiseks ning Kaitseliidu eesmärkide seadmiseks.

1. PÕHISEADUSLIK KORD JA SELLE TAGAMINE

1.1 Põhiseaduslik kord

Põhiseadusliku korra all mõistetakse poliitilise ja sotsiaalse korra tervikkust, sealhulgas Põhiseaduse kehtivust. Nii võib nimetada iseseisvust ja sõltumatust riigi olemasolu tunnusteks ja Põhiseaduse üldpõhimõtteid - demokraatiat, õigusriiki, sotsiaalriiki ja inimväärikust – riigi- ja ühiskonna korralduste põhialuseks. Kui riik on rajatud vabaduse põhimõttele, tagamaks üksikisikule vaba eneseteostuse võimalust, siis peab riik piirama nende isikute vabadust, kelle eesmärk on teistsuguse riigikorra loomisega selline vabadus kaotada.⁵

Põhiseadusliku korra kaitse, ehk mitte-sõjaliste vahenditega julgeoleku tagamine, on üks kolmest sambast, millele Eesti riigi julgeolek toetub. Ülejäänud kaks on turvalisus ja õiguskaitse ning sõjalise valmisoleku tagamine välisvaenlaste rünnakute vastu.

1.1.1 Julgeolek

Michael H. H. Louw käsitluse kohaselt hõlmab rahvuslik julgeolek traditsioonilist kaitsepoliitikat ja riigi mittemilitaarset tegevusvaldkondi, mis tagavad riigi võime poliitilise üksusena ellu jääda ning ellu viia oma sisemisi ja rahvusvahelisi eesmärke. Giacomo Luciani defineerib rahvuslikku julgeolekut kui suutlikkust astuda vastu välisele agressioonile. Laurence Martin'i julgeolekukontseptsiooni keskmes on heaolu tagamine. Walter Lippmann'i arvates on julgeolek tagatud, kui rahu ajal ei tule teha mööndusi väärtustes ning sõja korral suudetakse neid väärtusi kaitsta militaarsete vahenditega.⁶

⁵ Truuväli, E-J, et al, Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura2002), lk 335.

⁶ Buzan, B, People, states and fear: an agenda for international security studies in the post-Cold War era (New York: Harvester Wheatsheaf: 1991) p 16-17

Seega võiks julgeolekut defineerida järgmiselt: julgeolek on riigi võime ellu viia tema väärtustest lähtuvaid eesmärke.

Eesti majandus on tugevalt integreeritud maailmamajandusega. Seetõttu on globaalsetel arengutel, sealhulgas majanduskriisidel ja oluliste välisturgude ebastabiilsusel Eestile märgatav mõju. Muutused Euroopa Liidu ja Venemaa vaheliste energiatarvete väljakujunenud struktuuris võivad mõjutada ka Eesti majanduse toimimist. Elektri- ja gaasivarustuse eraldatus Euroopa ühendatud energiavõrgustikest suurendab elutähtsate teenuste toimepidevuse riske. Eesti asukohast tulenevad võimalused majandustegevuseks energiakandjate transpordil on tundlikud majandusliku ja poliitilise surve suhtes. Majanduse ja rahandussektori kriisid kätkevad riske, mis võivad luua soodsa keskkonna sotsiaalsete pingete tekkeks ning organiseeritud kuritegevuse levikuks.⁷

Riigi julgeolek hõlmab laiemas mõttes kogu ühiskonda ning selle tagamise ülesanded on otseselt või kaudselt laial ringil organisatsioonidel, sealhulgas ka avalik-õiguslikel ning eraõiguslikel. Riigi julgeoleku edukaks tagamiseks tänapäevases maailmas on tsiviilinfrastruktuuri oluliste komponentide töötamise tagamine sealhulgas infoinfrastruktuuri pidev toimimine. Elutähtsate teenuste toimimine on oluline riigi tegevuseks nii rahuajal kui ka sõjaolukorras. Mitmes riigi julgeolekut tagavas olulises valdkonnas sealhulgas

infoinfrastruktuuri puhul on kaitset kriisi- ja sõjaolukorras võimalik teostada ainult rahuaegset turvet korraldava süsteemi kaasabil. Seetõttu on oluliseks osaks julgeolekust küberjulgeoleku tagamine, sealhulgas küberkaitse.

Info- ja sidesüsteemide osatähtsus ühiskonnas suureneb pidevalt ning nendest sõltub ka mitmete teiste elutähtsate teenuste toimepidevus. Suure osa side- ja infosüsteemide omavahelise ühendatuse tõttu võib ühe elutähtsa teenuse katkemine mõjutada veel paljude ühiskonna jaoks oluliste teenuste kättesaadavust. Info- ja sidesüsteemide ebapiisav kaitstud või puudulik reageerimisvõime suurendab

⁷ Eesti julgeoleku poliitika alused, eelnõu, < www.vm.ee/?q=et/node/9180>, (29.03.2010)

riketest või rünnakutest tulenevate ohtude mõju. Lisaks kasutatakse küberruumi ühiskonnas pingete ja konfliktide õhutamiseks.⁸

Karistusseadustiku § 237 lg 1 alusel klassifitseerib arvutiandmetesse sekkumise või arvutisüsteemi toimimise takistamise, samuti selliste tegude toimepanemisega ähvardamise, kui see on toime pandud eesmärgiga sundida riiki või rahvusvahelist organisatsiooni midagi tegema või tegemata jätma või tõsiselt häirida riigi poliitilist, põhiseaduslikku, majanduslikku või ühiskondlikku korraldust või tõsiselt hirmutada elanikkonda terrorikuriteoks.⁹

1.1.2 Eeldused põhiseadusliku korra säilimiseks

Põhiseadusliku korra, rahva turvalisuse ja elutähtsate valdkondade kaitsmisele on Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alustes pühendatud suur osa.

Selle dokumendi kohaselt on oluline tagada demokraatlike institutsioonide ja õigusriigi toimimine ning isikute põhiõiguste ja -vabaduste kaitse. Seaduste ülimuslikkusel põhineva õigusriigi toimimiseks tugevdatakse ning korrastatakse haldus-, õiguskaitse- ja kohtusüsteemi.

Demokraatlike institutsioonide ja õigusriigi toimimiseks on oluline kodanikuühiskonna pidev areng. Kodanikuühiskonna arengu eeldused on ühiskonna avatus, kodanikualgatuse soodustamine ja kvaliteetse hariduse kättesaadavus.¹⁰

Eesti sisejulgeolekupoliitika hõlmab riigi sisejulgeolekustruktuuride ülesandeid ja süsteemi üldist korraldust ning see sisaldab osavõttu rahvusvahelist julgeolekut tagavast tegevusest. Julgeolekupoliitika eesmärgi saavutamiseks on sisejulgeolekupoliitika põhiülesanded Eesti sisemise stabiilsuse kindlustamine ning inimelude päästmine ja kaitsmine.

⁸ Eesti julgeoleku poliitika alused, eelnõu

⁹ Karistusseadustik, 6.06.2001, jõustunud 1.09.2002, RT I 2001, 61, 364

¹⁰ Buzan, B, People, states and fear: an agenda for international security studies in the post-Cold War era, *supra nota 6*, p 17

Sisejulgeoleku tagamise eest vastutab eelkõige Siseministeerium. Olenevalt hädaolukorra iseloomust juhib selle lahendamist pädev valitsusasutus. Kaitseministeeriumi ülesanne on vajadusel toetada Siseministeeriumi või muu ministeeriumi valitsemisala oma võimekustega. Samas tuleb silmas pida, et Kaitseministeeriumi valitsemisala esmane ülesanne on riigi sõjaline kaitse, rahvusvahelised sõjalised operatsioonid ning nendeks valmistumine. Sellest johtuvalt arendatakse Kaitseministeeriumi valitsemisala võimeid mainitud ülesannete täitmiseks ning eraldi tsiviilvõimude toetamiseks vajalikke võimekusi ei arendata. Juhul, kui Kaitseministeeriumi valitsemisalale pandud esmaste ülesannete täitmiseks arendatavaid võimekusi saab kasutada tsiviilhädaolukordade lahendamisel ilma riigi sõjalist kaitset ja osalust rahvusvahelistel sõjalistel operatsioonidel kahjustamata, antakse olemasolevad võimekused tsiviilvõimude käsutusse sisejulgeoleku tagamiseks.¹¹

1.1.3 Elanikkonna kaitse

Põhiseaduse kohaselt lasub Eesti Vabariigil kohustus kaitsta oma elanikke kõikide ohtude eest.¹² Lisaks mõningatele teistele ohtudele nähakse käesoleva uurimustöö teemaga haakuvatena kontrollimatuid arenguid maailmas ja rahvusvahelisi kriise, välise surve ohtu ning inimtegevusest ja loodusjõududest tingitud ohte. Eesti julgeolekut mõjutavad inimtegevusest tingitud riskid on tulekahjud ja plahvatused, transpordi-, kiirgus- ja keemiaõnnetused. Loodusõnnetustest ohustavad Eestit põhiliselt tormid ja üleujutused, mis võivad põhjustada hädaolukordi.¹³

¹¹ Kaitseministeeriumi valitsemisala osalemisest riigisisises kriisireguleerimisel (projekt), asutusesiseseks kasutamiseks

¹² Truuväli, E-J, et la, Eesti Vabariigi Põhiseadus. Kommenteeritud väljaanne, *supra nota* 5, lk 335

¹³ Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused. Riigikogu 16.06.2004 otsus, jõustunud 16.06.2004 RTI, 21.06.2004, 49, 344, punkt 1.3

1.2 Avalik kord ja turvalisus

Avalik kord on õigusaktidest tulenev elukorraldus, millega tagatakse isiku õiguste ja vabaduste kaitse, ühiskonna turvalisus, avaliku võimu ning avalike teenuste toimimine.¹⁴

Avalik kord ei tähenda korda ainult avalikes kohtades, vaid ka laiemas mõistes kaitset õiguskorra sellele osale, mille kaitsmine on avalikkuse huvides. Samas on ka avalikus kohas käitumise nõuete järgmine avaliku korra tagamise oluline komponent.

Teisisõnu on avalik kord üldine rahukord ehk tavadel, headel kommetel, õigus-, moraal- ja teistel sotsiaalsetel normidel põhinev isikutevaheline suhtlemiskord ühiskonnas, mis kogumina tagab igäihe kindlustunde ning võimaluse realiseerida nii oma õigusi ja vabadusi, täites samas tulenevaid kohustusi.

Arvestades üleilmastumise protsessi ning üha sagedamini Eestis aset leidvaid rahvusvahelisi sündmusi, on oluline edendada riigi võimet tagada julgeolek avalikel üritustel.¹⁵

Riigi sisejulgeoleku huvides on oluline valmis olla ja õigeaegselt reageerida hädaolukordadele. Selleks on loodud riiklik kriisireguleerimise meetmete süsteem, mille eesmärk on tagada ühiskonna turvalisus ja elanikkonna kaitse hädaolukorras. Kriisireguleerimise oluline osa on riskianalüüs, mille käigus hinnatakse hädaolukordade tekkimise tõenäosust ja võimalikke tagajärgi ning kavandatakse ennetavad meetmed. Hädaolukordades tuleb tagada ka elutähtsate valdkondade toimimine, olulise infrastruktuuri kaitse ning elanikkonna teavitamine. Elutähtsate valdkondade toimimiseks hädaolukorras tuleb ümber korraldada riigireservisüsteem ja viia see vastavusse riigi vajadustega. Tähtis on saavutada pääste-, korrakaitse-, energeetika-, transpordi-, elektronside-, keskkonna-

¹⁴ Korrakaitseaduse eelnõu ja seletuskiri 25.04.2007, <eoigus.just.ee/?act=6&subact=1>, (22.02.2008)

¹⁵ Korrakaitseaduse eelnõu ja seletuskiri.

tervishoiu- ja sotsiaalasutuste tõhus ettevalmistus ja varustus. Riigi sisejulgeoleku huvides ning hädaolukordade lahendamiseks ehitatakse välja üleriigiline operatiiv-raadioside süsteem.¹⁶

1.3 Põhiõigused ja vabadused

Põhiõigused, vabadused ja kohustused on põhiseaduse jõuga õigused. Põhiseadus ise asub formaalselt õigusnormi hierarhia kõrgeimal astmel, omades sellest lähtuvalt suuremat õigusjõudu mistahes seadusest või määrusest. Põhiõigused on oma sisult fundamentaalsed, sest neis sisalduvad otsused riigi ja ühiskonna põhistruktuuri jaoks. Põhiõigused on riikluse seisukohalt nii olulised, et nende võimaldamist või mittevõimaldamist ei saa jätta parlamendi lihthälteenamuse otsustada.¹⁷

Põhiõigused sisaldavad arvukalt sätteid, mis näevad ette vastava õiguse piiramise võimaluse. Enamuses neist on mainitud seadust, mõnes aga ainult riiki. Viimasel juhul tuleneb iga riikliku kitsenduse legitimeerimise nõue, mis keelab teostada riigivõimu ilma seadusliku aluseta.¹⁸

Sarnaseid õigusi deklareerib ÜRO Inimõiguste Ülddeklaratsioon (vastu võetud Peaassamblee resolutsiooniga 217(III), 10. detsembril 1948). Kuid ometigi jätab ka selle dokumendi Kodaniku- ja poliitiliste õiguste rahvusvaheline pakt (vastu võetud 1966, jõustunud 1976– ICCPR) võimaluse, et kui riigis valitseb erakorraline seisukord ja see on ametlikult välja kuulutatud, tohivad paktis osalevad riigid kõrvale kalduda käesoleva paktis kirjeldatud kohustustest tingimusel, et sellised meetmed ei ole vastuolus nende riikide teiste kohustustega rahvusvahelise õiguse ees ega tooks endaga kaasa diskrimineerimist üksnes rassi, nahavärvuse, soo, keele, usutunnistuse või sotsiaalse päritolu põhjal.¹⁹

¹⁶ Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused, punkt 4.2.4

¹⁷ Eesti Vabariigi Põhiseaduskomisjoni lõpparuanne, <www.just.ee/10731>, (21.03.2010)

¹⁸ Eesti Vabariigi Põhiseaduskomisjoni lõpparuanne, *ibid*

¹⁹ International Covenant on Civil and Political Rights, vastu võetud 16 .12. 1966, jõustunud 23.03.1976, <<http://www2.ohchr.org/english/law/ccpr.htm#art4>>, (22.03.2009)

1.4 Kaitseliidu kasutamine taasisesiseisvunud Eestis

1.4.1 Kaitseliidu kasutamise õiguslikud alused

Kaitseliidu kasutamist siseriiklikult on Eesti õigusloomes vägagi täpselt püütud reguleerida. Arvatav põhjus, miks see nii on, peitub vabariigi taasloomise algaastates: taamal kummitamas vapside vandenõu ning päevapoliitikat kujundamas jõulised ning küsitavaid demokraatlikke väärtusi evivad poliitikud, kardeti kaitseväge kaasamist sisepoliitilisse võitlusesse.²⁰

Ometigi on autori arvates viimaste aastate sündmused mõjutanud seadusandlike aktide ja dokumentide vastuvõtmist, mille kohaselt Kaitseliidu ja loomulikult ka kaitseväge kasutamine siseriiklikult on muutunud kergemaks. Alljärgnevalt olen lühidalt ära toonud kronoloogia.

2007. aastal kinnitatud Kaitseliidu üheks arenguteesiks sai: „Kaitseliit peab omama rahuajal kiirreageerimisvõimet.“ Selle kohaselt tuleb Kaitseliidu malevate ja malevkondade baasil välja arendada määratud mahus kiirreageerimisvõime siseriiklikele kriisidele reageerimiseks.²¹

2007. aastal esitas Vabariigi Valitsus Riigikogule heaks kiitmiseks Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015, mille kohaselt valitsus kohustus välja töötama ja ellu viima kontseptsiooni ja õigusaktid Kaitseliidu ja kaitseväge tõhusamaks kaasamiseks siseturvalisuse tagamiseks. Selle tulemusel peab olema võimalik süsteemselt ja kokkulepitult arendada vajaminevaid võimekusi.²²

Riigikogu võttis vastava dokumendi muudatustega vastu, mille kohaselt kaasatakse siseturvalisuse tagamiseks senisest enam Kaitseliit²³.

²⁰ Taimar Peterkop, Relvajõudude kasutamine terrorismivastases võitluses, *Diplomaatia* (2006), nr 39, lk 8-9, lk 9

²¹ Kaitseliidu arenguteesid, < www.kaitseliit.ee/index.php?op=body&cat_id=277>, (16.03.2010)

²² Riigikogu otsuse 13.01.2007 eelnõu „Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“ heakskiitmine, <eogus.just.ee/?act=dok&subact=1&dok_w=196453>, punkt 26.7

²³ „Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine“ Riigikogu otsus 10.06.2008, jõustunud 17.06.2008, RTI, 25.06.2008, 25, 165, punkt 26.5

14. veebruaril 2008 ütles kaitseminister Jaak Aaviksoo valitsuse pressikonverentsil rääkides Riigikogusse saadetud kaitseväge korralduse seaduse eelnõust: „Täpsustatud on ka jõu kasutamise reeglid kaitseväge poolt. Sõjaväepolitsei ja kogu kaitseväge kasutamine avaliku korra tagamisel on sellest seadusest välja jäänud, see on sisse viimisel korrakaitse seadusesse ja selle põhimõtte on, et kaitseväge ei saa kasutada sisejulgeoleku tagamiseks jõudu iseseisvalt või enda nimel. Ta saab teha seda ainult seaduse alusel vastavate üksuste andmisega sisekaitse eest vastutavate ametkondade alluvusse. Ja teatavasti kaitsejõudude osa, Kaitseliit, osales ka abipolitseinikena siis, kui oli täiendavat jõudu vaja Eesti-sisese korra tagamiseks.“²⁴

8. aprilli 2008 pressiteate kohaselt esitas Justiitsministeerium Riigikogu õiguskomisjonile muudatusettepanekud Riigikogu menetluses olevasse korrakaitse seaduse eelnõusse, mille kohaselt saaks kaitseväge ja Kaitseliitu kasutada avaliku korra kaitsel politsei abijõuna ilma eriolukorda või erakorralist seisukorda välja kuulutamata. Justiitsministeeriumi nõuniku Mait Laaringu sõnul oli ettepaneku eesmärgiks viia Eesti sisejulgeoleku tagamise süsteem vastavusse meid kaasajal ähvardavate julgeolekuriskidega, eriti terrorismiohuga, samuti kasutada säästlikumalt Eesti kui väikeriigi piiratud julgeolekuressursse. Muudatusettepaneku kohaselt võis Kaitseliidu või kaitseväge kasutamise otsustada Vabariigi Valitsus siseministri ettepanekul kõrgendatud vahetu ohu tõrjumiseks või korrarikkumise kõrvaldamiseks. Sellisteks juhtudeks loeti suure keskkonnakahju tekkimise oht või massirahutused, millega kaasneb rüüstamine, Sel ajahetkel kehtiva õiguse kohaselt on kaitseväge võimalik avaliku korra kaitseks kaasata vaid eriolukorra või erakorralise seisukorra ajal, ehk Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu puhul või loodusõnnetuse, katastroofi või nakkushaiguse leviku tõkestamiseks.²⁵

2009. aastal avaldatud siseministeeriumi aruande kohaselt oli Kaitseliidu ja Politseiameti vahel sõlmitud koostöökokkulepe, mille alusel igal aastal

²⁴ Valitsuse 14.02.2008 pressikonverentsi stenogramm, <www.valitsus.ee/brf/index.php?id=293167&tpl=1007&external=0&search=&aasta=2008->>

²⁵ Justiitsministeeriumi 8.08.2008 pressiteade, <www.just.ee/35090>

lepitakse kokku aasta ühistegevustes. Kaitseliit osales siseturvalisuse tagamisel oma pädevusest tulenevalt ja koostöö politseiga oli hea. Samuti deklareeriti, et Päästeamet ja Kaitseliit on koostöö tõhustamiseks sõlminud koostöölepingu. Koostöölepingu alusel kaasatakse Kaitseliidu üksusi suureulatuslikele päästetöödele, antakse kaitseliitlastele erialakoolitust ning kasutakse nende abi ennetustööl. Koostööleping sätestab muu hulgas, et igal Kaitseliidu maleval on ööpäevaringne kontaktnumber häirekeskusega ühenduseks.²⁶

2010. aasta samasisulises aruandes tuuakse positiivsena ära hädaolukorra seaduse vastuvõtmine. Olulise muudatusena võrreldes varasemate regulatsioonidega nähti võimalus kaasata hädaolukordade ennetamisele või lahendamisele kaitseväge ja Kaitseliitu, andes neile ka õiguse rakendada sundi. Sellekohase otsuse teeb Vabariigi Valitsus Vabariigi Presidendi nõusolekul.²⁷

1.4.2 Hetkel kehtiv regulatsioon

Politseitegevuses võib Kaitseliidu liige osaleda abipolitseiniku seaduse²⁸ alusel. Kaitseliidu liikmete poolt Kaitseliidu ja kaitseliitlaste isiklike relvade, laskemoona ja erivahendite politseitegevuses osalemisel kasutamise korra on kehtestanud Vabariigi Valitsus 3. mai 2007. a määrusega nr 123. Kaitseliidu liikmel on abipolitseiniku ülesannete täitmisel abipolitseiniku seaduses sätestatud õiguslik seisund ja sotsiaalsed tagatised²⁹. Ehk antud seadus ei näe ette Kaitseliidu kui organisatsiooni kaasamist politseioperatsiooni.

Kaitseväge või Kaitseliidu kasutamise hädaolukorra lahendamisel, päästetööl ja turvalisuse tagamisel otsustab Vabariigi Valitsus Vabariigi Presidendi nõusolekul korraldusega. Ettepaneku selleks teeb Vabariigi Valitsusele siseminister. Ettepanek kooskõlastatakse eelnevalt kaitseministriga.³⁰

²⁶ „Eesti turvalisuspoliitikapõhisuunad aastani 2015“ 2008. aasta aruanne, Siseministeerium (2009), lk 25

²⁷ Turvalisuspoliitika 2010 Kokkuvõte “Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015” täitmisest, Siseministeerium (2010), lk 54

²⁸ Abipolitseiniku seadus, 20.04.1994, jõustunud 16.05.1994, RT I 1994, 34, 533, § 2

²⁹ Kaitseliidu seadus, §16

³⁰ Hädaolukorra seadus, 15.06.2009, jõustunud 26.11.2009, RT I 2009, 39, 262, §31

Kaitseväge või Kaitseliitu võib kasutada päästetööde ja eriolukorra tööde tegemiseks, liikluse korraldamiseks eriolukorra ajal ja turvalisuse tagamiseks eriolukorra piirkonnas, terrorikuriteo, riigi- või kohaliku omavalitsuse ametiruumi tungimise, rahvusvaheliselt kaitstud isiku elule ja tervisele suunatud ründe ja diplomaatilist puutumatus omavale maa-alale, hoonesse ja ruumi tungimise ennetamiseks või tõkestamiseks samuti suure rünnakuriskiga objekti kahjustamise ärahoidmiseks või tõkestamiseks samuti vajadusel riigipiiri ületamise ajutiseks piiramiseks või peatamiseks.³¹

Vabariigi Valitsus võib otsustada kasutada kaitseväge või Kaitseliitu kuni eriolukorra lõpetamiseni, kuid ei või kasutada kauem kui 30 päeva alates otsuse tegemise päevast. Samuti ei või Vabariigi Valitsus otsustada kaitseväge või Kaitseliidu uut kasutamist sama juhtumi lahendamiseks.³²

Kaitseväge või Kaitseliidu kasutamine on lubatud üksnes juhul, kui pädev asutus ei saa või ei saa õigeaegselt seda ülesannet täita ning puuduvad muud vahendid ülesande täitmiseks.³³

Kaitseliidu kasutamise otsustab Kaitseliidu ülem või struktuuriüksuse pealik, kes määrab muu hulgas Kaitseliidu tegevliikmete kogunemise koha või kohad, kust alates tagab Kaitseliit oma tegevliikmetele transpordi päästetööde ja eriolukorra tööde tegemise kohta.³⁴

Kaitseväge juhatajal on õigus kõigil juhtudel otsustada Kaitseliidu kasutamise üle või muuta kasutamise kohta tehtud otsust.³⁵

Päästetöödel või eriolukorra töodel osalev kaitseväelane allub päästetööl või eriolukorra tööl osalevale ülemale, kes omakorda allub päästetöid või eriolukorra töid puudutavates küsimustes päästetööde või eriolukorra tööde juhile.³⁶

³¹ Hädalukorra seadus

³² Hädalukorra seadus

³³ Hädalukorra seadus

³⁴ Vabariigi Valitsuse 26. novembri 2009. a määrus nr 177 Päästetööde ja eriolukorra tööde tegemisel kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamise kord, RTI, 01.12.2009, 56, 379

³⁵ Vabariigi Valitsuse 26. novembri 2009. a määrus nr 177 Päästetööde ja eriolukorra tööde tegemisel kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamise kord

³⁶ Vabariigi Valitsuse 26. novembri 2009. a määrus nr 177 Päästetööde ja eriolukorra tööde tegemisel kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamise kord

Hädaolukorra seaduses sätestatud tegevused ei ole seotud sõjaliste eesmärkide saavutamise, mistõttu on arusaamatuste vältimiseks oluline, et töödele kaasatud kaitseväelased, Kaitseliidu tegevliikmed ja nende poolt kasutatav militaarne transport oleks tähistatud viisil, mis viitab nende poolt igapäevasest tegevusest erineva ülesande täitmisele.³⁷ Kaitseliidu tegevliige või kaitseväelane peab ülesannete täitmise ajal kandma vormiriietust koos ohutusvestiga, millel on hästi nähtav tähistus „KORRAKAITSE“. Ülesannete täitmiseks kasutatav kaitseväge või Kaitseliidu sõiduk peab olema tähistatud kleebisega „KORRAKAITSE“.³⁸

Kaitsejõudude, sealhulgas ka Kaitseliidu kasutamine erakorralise seisukorra ajal Eesti põhiseaduslikku korda ähvardava ohu kõrvaldamiseks, on võimalik ainult Vabariigi Presidendi loal.³⁹

Kaitsejõudusid kasutatakse erakorralise seisukorra ajal Vabariigi Presidendi, seadusandliku ja täidesaatva riigivõimu, muu riigi- ja kohaliku omavalitsuse asutuste ning riigile elutähtsate objektide vastu suunatud ründe, terroristliku tegevuse, vägivaldaga seotud kollektiivsest surveaktsioonist või vägivaldaga seotud ulatuslikust, isikugruppide vahelisest konfliktist tuleneva ebaseadusliku tegevuse, Eesti Vabariigi mõne paikkonna vägivaldse isoleerimisega seotud ebaseadusliku tegevuse ning vägivaldaga seotud massilise korratuse tõkestamiseks. Eelpool nimetatud ebaseaduslike tegevuste relvastatud tõkestamisel on kaitsejõududel lubatud kasutada erivahendeid ja tulirelvi politseiseaduses kehtestatud tingimustel. Kaitsejõudude kasutamine kaitseväge juhataja juhtimisel erakorralise seisukorra ajal on lubatud ainult koostöös politsei ning Siseministeeriumi muude relvastatud üksustega erakorralise seisukorra juhi koordineerimisel.⁴⁰

Selleks, et Kaitseliidul oleks võimalik kasutada oma peamist ressursi, vabatahtlike kaitseliitlasi, on Kaitseliidu seaduse põhjal välja antud Vabariigi Valitsuse 29.

³⁷ Seletuskiri kaitseministri määruse “kaitseväelase ja kaitseliidu tegevliikme ohutusvesti ning kaitseväge ja kaitseliidu sõiduki kleebise kirjeldus” eelnõu juurde, <eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=264871>

³⁸ Vabariigi Valitsuse 26. novembri 2009. a määrus nr 177 Päästetööde ja eriolukorra tööde tegemisel kaitseväge ja Kaitseliidu kasutamise kord

³⁹ Erakorralise seisukorra seadus, 10.01.1996, jõustunud 16.02.1996, RT I 1996, 8, 165, § 15 lg 1

⁴⁰ Erakorralise seisukorra seadus, § 15 lg (3)

detsembri 1999. a määrus nr 431, mille alusel on riigieelarvelises asutuses või ettevõttes töötava Kaitseliidu tegevliikmel õigus saada Kaitseliidu väljaõppes osalemiseks ja teenistuskohustuste täitmiseks ühe aasta jooksul kuni viis päeva vabastust tööülesannete täitmisest, koos keskmise palga säilitamisega ning kuni viis päeva palgata puhkust.⁴¹

Lisaks ülaltoodud võimalustele on vahetult enne käesoleva töö valmimist Kaitseliitu kasutatud viidates Riigipiiriseadusele⁴². Vabariigi Valitsus kehtestas NATO välisministrite kohtumisel julgeoleku tagamiseks sisepiiril piirikontrolli⁴³.

1.4.3 Kaitseliidu kasutamine

Eesti Vabariigi Õiguskantsler on öelnud oma arvamuses hädaolukorra seaduse kohta, et kuigi muutunud olude valguses on tulnud ümber hinnata senised traditsioonilised arusaamad kaitseväge kasutamise lubatavuse vajadusest ja eeldustest, peab säilima kaitseväge võime täita oma põhiülesannet. Ehk nagu rõhutab Euroopa Nõukogu Parlamentaarse Assamblee soovitus 1713 (2005) p IV alapunkt a, on riiklik julgeolek kaitseväge peamine ülesanne ning selle täitmist ei tohi ohtu seada kaitsevägele lisatööülesannete panemisega, välja arvatud erandolukordades.⁴⁴

Samas dokumendis on õiguskantsler leidnud, et mõistab hädaolukorra seaduse eelnõu koostamisel lähtekohaks olnud seisukohta, et normaalolukorra ja erakorralise seisukorra vahel peaks olema n-ö üleminekuetapp, mille käigus saaks riik sisemise korra tagamise eesmärgil vajaduse korral kasutada ka muud tema käsutuses olevat ressursi (Kaitseliitu ja / või kaitseväge ja / või nende vahendeid)

⁴¹ „Riigieelarvelises asutuses või ettevõttes töötava Kaitseliidu tegevliikme tööülesannete täitmisest vabastamise ja talle palgata puhkuse andmise korra kinnitamine“, Vabariigi Valitsuse 29. detsembri 1999. a määrus nr 431, RTI, 10.01.2000, 2, 2

⁴² Riigipiiriseadus¹, vastu võetud 30.06.1994, jõustunud 31.07.1994. RT I 1994, 54, 902

⁴³ Sisepiiril piirikontrolli ja riigipiiri valvamise ajutine taaskehtestamine, Vabariigi Valitsuse 25. märtsi 2010. a määrus nr 40, RTI, 01.04.2010, 14, 75

⁴⁴ Õiguskantsleri arvamus Hädaolukorraseaduse eelnõule, <www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/Erimenetlused_2009/arvamused_SE/Riigikogu_PS-komisjon_arvamus_HOS_eeln_ule__447_SE_.pdf>, (02.02.2010)

lisaks politseile, ilma et see nõuaks eelnevat erakorralise seisukorra väljakuulutamist. Õiguskantsler rõhutab, et viimane on rahvusvahelisel tasandil väga negatiivne märk riigi nõrkusest, toob paratamatult automaatselt endaga kaasa intensiivseid põhiõiguste piiranguid, mis ei pruugi veel olla vajalikud, ning ei pruugi võimaldada ka piisavalt operatiivselt tegutseda kriisile reageerimisel. Samas võib üksnes politsei kasutamisest siiski jääda väheseks olukorra lahendamiseks.⁴⁵

Pidades silmas ülaltoodut leiab autor, et esmane võimeallikas tsiviilvõimudele abi osutamisel peaks olema Kaitseliit, kui vabatahtlikest kodanikest koosnev organisatsioon. Kaitseliidu tegevust võib siinkirjutaja arvates lugeda teatud reservatsioonidega kodanikualgatuseks.

Kaitseliidule on mitme õigusakti ja muude dokumentidega antud erinevaid ülesandeid. Kõige üldisemaks võib nimetada ülesannet suurendada rahva valmisolekut kaitsta Eesti iseseisvust ja põhiseaduslikku korda ning kasvatada rahva kaitsetahet. Suur rühm ülesandeid on seotud rahva turvalisuse suurendamise ja tsiviilvõimude abistamisega. Kaitseliit õpetab oma liikmeid välja tegutsema erinevates olukordades ning levitab vajalikke teadmisi ja oskusi ka väljaspool organisatsiooni. Kaitseliit aitab politseid, tuletõrje- ja päästeteenistusi, maa- ja omavalitsusi ning teisi nii tava- kui ka hädaolukorras, eriolukorra ajal ja erakorralise seisukorra ajal.⁴⁶

⁴⁵ Õiguskantsleri arvamus Hädaolukorraseaduse eelnõule, *ibid*

⁴⁶ Kaitseliidu arengukava aastani 2008, < www.kaitseliit.ee/static/files/2007-04-18_2005-07-01_kaitseliidu_arengukava.rtf>, (22.04.2009)

2. TRENDID MUJAL JA EESTI VÕIMALUSED NENDEST ÕPPIDA

Sisejulgeoleku tagamine on eelkõige õiguskaitseorganite ülesanne ning relvajõud kaasatakse ainult ekstreemsetel juhtudel, kui ilmneb otsene vajadus lisaressursi järele. Küll alles hiljuti loeti relvajõudude siseriikliku kasutamist tegevuseks, mis on iseloomulik mittedemokraatlikele ja pigem autokraatlikele riikidele. Loomulikult lubavad riigid, kes on pidevalt silmitsi terrorismiohuga, relvajõudusid siseriiklikult kasutada märksa kergemini, kui pideva rahu tingimustes elavad riigid. Näidetena võib tuua Ühendkuningriigi olukorra tõttu Põhja-Iirimaal, kuid samuti Austria, kus kasutatakse relvajõude nii sisekorra ja -julgeoleku tagamiseks kui ka katastroofiabiks.⁴⁷ Siiski on üha enam tuntud muret, et "terrorismivastane sõda" silti on kasutatud avaliku arvamuse kujundamiseks sõjaväestatud üksuste siseriikliku kasutamise poolt, sealhulgas tööstus- ja poliitilistel eesmärkidel. Maailma riikides süveneb trend oma õigusaktide muutmiseks, et lihtsustada sõjaväe kasutamist siseriiklikult.

Ülemaailmse majanduskriisi süvenedes valmistusid Kanada, USA ja Suurbritannia sõjaväed kohtuma vihaste kodanikega tänaval. Majanduskriisi põhjustatud avaliku pahameele ja väljaastumiste võimalus oli luureorganite prioriteet.

Käitumistrendide ennustaja Gerald Celente oli näinud häiresignaale juba aastaid, hoiatades, et rahutused on varsti tulemas. Tundus, et temaga nõustusid ka Pentagon, Suurbritannia Kaitseministeerium ning Kanada sõjavägi. Ameerika Ühendriikide Army War College's avaldati novembris 2008 aruanne „Tuntud tundmatud: ebatavalised "strateegilised üllatused" kaitsestrateegia arendamisel (Known Unknowns: Unconventional "Strategic Shocks" in Defense Strategy

⁴⁷ Taimar Peterkop, „Relvajõudude kasutamine terrorismivastases võitluses“, *supra nota* 20

Development)“ . Aruande kohaselt tuleb majanduse kokkuvarisemise tulemusena kasutada sõjaväestatud struktuure siseriiklike ülesannete täitmisel. Raportis märgitakse: "Laialt leviv tsiviilvägivald USAs sunniks kaitsestruktuurid kiirelt oma prioriteete ümber vaatama, et tagada siseriiklik kord ja inimeste turvalisus. Tahtlik massihävitusrelvade kasutamine, ettenägemata majanduse ja toimiva poliitilise ja õigusliku korra kokkuvarisemine, sihikindel vastupanu või mäss ... “⁴⁸.

CIA ja MI5 jälgisid majanduslikku olukorda, et leida märke rahutuste ja poliitiliste ebastabiilsuste tekkimise võimalustest. Washington Post teatas, et CIA oli lisanud majandusliku olukorra aruande Valgele Majale esitatavasse ohu hinnangule.⁴⁹ Veel üks märk sellest, et Ameerika Ühendriikide valitsus soovis ennetada levivaid rahutusi sõjaväe abil, oli 1. Brigade Combat Team ja 3. Jalaväe Diviisi ümberpaigutamine. Ajaleht Army Times ütles: "Neid võib kutsuda appi rahvarahutuste ja rahvahulga ohjeldamiseks või kasutada reageerimisel massilise mürgistuse ja keemilise, bioloogilise, radioloogilise, tuuma- või suureskaalalise plahvatuse tekitatud kaose ohjeldamiseks “⁵⁰.

Kanada sõjavägi oli saanud peaaegu samasuguse siseriikliku ülesande. Kanada ajaleht National Post teatas: "Kanada sõjavägi alustas laiaulatusliku plaani muuta oma reservsõdurid üksusteks, mille väljaõpe ja varustus on suunatud vastamaks suurele hulgale siseriiklikele ohtudele, sealhulgas terrorismi, "räpase pommi" rünnaku, bioloogilise rünnakaine levimisele Arktika katastroofidele ja loodusõnnetustele“⁵¹.

MI5 eeldas samuti rahutuste levimist. Daily Express teatab, et Suurbritannia armee oli valmis reageerima võimalike rahutuste korral.⁵²

⁴⁸ Ntahan Freier, „Known Unknowns: Unconventional "Strategic Shocks" in Defense Strategy Development“, Strategic Studies Institute, U.S. Army War College (2008)

⁴⁹ Joby Warrick, „CIA Adds Economy To Threat Updates“, Washington Post, 26.02.2009, <www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/02/25/AR2009022503389.html>

⁵⁰ Gina Cavallaro, „Brigade homeland tour starts Oct 1.“, Army Times, 30.09.2008 <www.armytimes.com/news/2008/09/army_homeland_090708w> (28.09.2009)

⁵¹ „Military readies reservists for threats to domestic front“, National Post 4.04.2009 <www.nationalpost.com/news/story.html?id=1353971> (28.09.2009)

⁵² Geraint Jones, „MI5 alert on bank riots“, Daily Express, 01.03.2009, <www.express.co.uk/posts/view/86981/MI5-alert-on-bank-riots>

USA kongressile esitati seadus, mille kohaselt lubatakse sõjaväe baasidesse rajada riiklikud kriisilukorra keskused (national emergency centers), mis annavad ajutise eluaseme-, meditsiini- ja humanitaarabi isikutele ja perekondadele, kes on kodust sunnitud lahkuma seoses erakorralise olukorra või katastroofiga.⁵³

Terrorismivastases sõjas, kus Lääs on surutud kaitsesse, tuleb siseriikliku julgeoleku tagamiseks järjest enam kaasata lisaks sisejulgeoleku eest vastutavate organite ressurssidele ka relvajõudude oma. Seda võime täheldada igapäevases elus, näiteks lennuväljadel, kus sageli näeme lisaks politseile patrullimas ka sõjaväelasi. Ilmekad näited on mitmed suursündmused ning tippkohtumised, kus turvalisuse tagamisele on kaasatud relvajõud, samuti viimaste aastate riigipeade tippkohtumised ning suured tippspordiüritused nagu Ateena, Torino ja Vancouveri olümpiamängud, Saksamaal toimunud jalgpalli MM, mille julgeolekut aitasid tagada ka relvajõud. Samuti planeeritakse õhuväe vahendeid kasutada ka 2012. aasta olümpiamängude turvalisuse tagamisel⁵⁴. Kuna terroristide võimalike rünnakute spekter on nii lai, siis tuleb kaasata relvajõudude ressursse nii võimalike rünnakute ennetamiseks kui ka otsestele rünnakutele reageerimiseks.

Sõjaväe kommentaatorid ja vaatlejad soovivad Põhja-Ameerika riikidel õppust võtta teineteiselt. Kanada on viimase kolmekümne aasta jooksul läbi viinud mitmeid tundliku iseloomuga siseriiklikke operatsioone. Kanadal on Sean Maloney hinnangul efektiivne õigussüsteem ja juhtimisahelad, et viia tõhusalt läbi selliseid operatsioone oma väikeste kuid kõrgelt treenitud üksustega.⁵⁵

Autor usub, et vaadeldes kahte suuremat Põhja-Ameerika riiki, leiab näiteid, millest Eestil võib õppida. Lisaks vaatab autor, milline on Kaitseliidu sõsarorganisatsiooni Lätis puudutav regulatsioon ja millised on sealt ülekantavad õppetunnid.

⁵³ National Emergency Centers Establishment Act Sec 3, <www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h111-645>

⁵⁴ Ian Bruce, „RAF drones to be used for 2012 Olympics security“, *The Herald*, 9.01.2008

⁵⁵ Sean M. Maloney, „Domestic Operations: The Canadian Approach“, *Parameters USA WAR College*, (1997) autumn, pp. 135-152, p 135

2.1 Kanada, kui kaitsejõudude partner ja sellealaste kogemustega riik

Lisaks tavapärasele loodusõnnetustele ja väiksematele rahutustele Põhja-Ameerikas on nüüd lisandunud massihävitusrelvadega varustatud religioosete sektide, narkogrupeeriingute, organiseeritud ja relvastatud linnarahutuste ja paramilitaarsete gruppide poolt tekitatud oht. Võib julgelt väita, et näiteks Põhja-Ameerika sisejulgeolekule suunatud ohud lisanduvad tulevikus veelgi ja suurendavad ka diskussiooni sõjaväestatud üksuste kasutamisest nende ohtude vähendamisel ja maandamisel.⁵⁶

2.1.1 Kanada siseriiklike operatsioonide õiguslik regulatsioon

Kanadas kehtib erakorralise olukorra seadus (*Emergencies Act*), mille kohaselt esineb nelja erinevat tüüpi eriolukordi: elanikkonna ohutus (suured looduskatastroofid), avaliku korra rikkumine (oht Kanada sisejulgeolekule), rahvusvahelised ohud (Kanada suveräniteeti, julgeolekut või territoriaalset ühtsust ähvardavad) ja sõda (sõda või muu sõjaline konflikt (reaalne või vahetu oht), mis puudutab Kanadat või tema liitlasi). Erakorralise olukorra seadus kirjeldab jõudu, mida valitsusel on õigus erinevates tingimustes kasutada. Näiteks avaliku korra kriisi puhul on kuberneril lubatud keelata rahvakogunemised ja liikumised teatud piirkonda, samuti võib ta määrata ja julgestada kaitsealused kohad, allutada oma kontrollile avalikud teenused ja määrata vangistusi kuni kuueks kuuks. Sõjaväe õigus vabalt teostada läbiotsimisi ja kinnipidamisi on lubatud rahvusvahelise eriolukorra puhul.⁵⁷

Hädaolukorraks valmisoleku seadusele (*Emergency Preparedness Act*) vastavalt on moodustatud Kanada Kaitseministeeriumi alluvusse Hädaolukorraks Valmistumise Komitee (EPC). Käesoleva seadusega on riiklikele ja kohalikele struktuuridele pandud ülesanne luua mehhanismid ja plaanid koostööks

⁵⁶ Sean M. Maloney, „Domestic Operations: The Canadian Approach“, *ibid*, p 135

⁵⁷ Sean M. Maloney, „Domestic Operations: The Canadian Approach“, *ibid*, p 141

Kaitseministeeriumi ja EPCga, kui üks neljast erakorralise seisukorra seaduses kirjeldatud situatsioonist peaks toimuma.⁵⁸

2.1.2 Kanada armee kasutamine siseriiklikult

Kanada sõjaväestatud üksused on mänginud olulist rolli tsiviilstruktuuride toetamisel. Käesoleva töö kontekstis vaatleb autor ainult 1997. aasta üleujutust ja selle tagajärgedega tegelemist. Kuigi Kanadas on ka eelnevalt suuri üleujutusi olnud, varjutas see kõik eelmised, kuna siiani polnud kaasatud veel nii suurt hulka sõjaväelasi. Kokku osales üle 8500 tegevteenistuja. Lume kiire sulamine USA põhjaosas täitis Punase jõe ja selle harud, mis voolasid Manitoba provintsi põhjaosas. 28. veebruaril 1997 andis Peastaabi ülema abi staabile korralduse töötada välja plaan võimalikeks üleujutusteks Manitoba lõunaosas, samas loodi kontaktid tsiviilstruktuuridega, mis tegelesid sarnase planeerimisega.⁵⁹

19. aprillil kuulutas Manitoba valitsus välja hädaolukorra ja palus kaitseministrilt abijõude tammide ehitamiseks. Moodustati ühendstaap, kus osalesid armee, provintsi ja riigi esindajad ning esitati ametlik abipalve valitsusele, mis ka rahuldati. 26. aprillil ületas üleujutus oma suuruselt algseid hinnanguid, mistõttu vajati täiendavaid ressursse.⁶⁰

Peaaegu kogu sõjaväe tegevus oli analoogne tegutsemisele lahinguväljal. Luurevahendid ja struktuurid jälgisid üleujutuse kulgemist, päästehelikopterid evakueerisid elanikke, strateegiliste lennuvahenditega toodi kohale kogu riigist insenertehnilised üksused, sõjaväepolitsei reguleeris liikumisi, ja lahingüksused patrullisid, tõrjumaks röövimisi evakueeritud aladel. Pioneerid ehitasid ja hooldasid tamme ja tuukriüksused jälgisid nende seisukorda. Kogu selline operatsioon poleks olnud võimalik ilma diviisi ja brigaadi sideüksuste poolt pidevalt tagatud sideta.⁶¹

⁵⁸ Sean M. Maloney, „Domestic Operations: The Canadian Approach“, *ibid*, p 143

⁵⁹ Sean M. Maloney, „Domestic Operations: The Canadian Approach“, *ibid*, p 147

⁶⁰ Sean M. Maloney, „Domestic Operations: The Canadian Approach“, *ibid*, p 147

⁶¹ Sean M. Maloney, „Domestic Operations: The Canadian Approach“, *ibid*, p 147

2.1.3 Eesti võimalused õppida Kanada näitest

Kriisi puhul on võimalik paindlikult kaasata kõik lahinguvälja elemendid. Oma ülesande saab püstitada luurele, transpordivahendeid saab kasutada evakuaatsiooniks ja ressursi täiendamiseks. Pioneerid on võimelised juhendama vajadusel erinevaid ehitustegevusi ning suudavad selleks kasutada ka käepäraseid vahendeid. Kaitseliidu sidevahendid on täiendavaks alternatiiviks olemasolevale sidele.

2.2 USA

2.2.1 USA õiguslik regulatsioon

USA Põhiseadus jagab õiguse käsutada sõjaväge Presidendi ja Kongressi vahel. Pärast 11. septembri terrorirünnakuid kinnitas tollane president G.W. Bush, et „USA valitsusel pole tähtsamat ülesannet, kui kaitsta kodumaad uute rünnakute eest“. Riiklik sisejulgeoleku strateegia (*The National Strategy for Homeland Security*) kirjeldab, kuidas USA kavatseb seda eesmärki täita.⁶²

Ameerika Ühendriikides on elu ja eraomandi, samuti seaduse ja korra kaitsmise kohustus pandud osariigile ja kohalikele valitsustele. Föderaalset üksuseid kasutatakse siis, kui ilmnevad asjaolud, mis ei võimalda kohalikul valitsusel olukorda kontrolli all hoida.⁶³

Ameerika Ühendriikide jaoks muutus sõjakollete tähendus 11. septembril 2001, mil USAst sai ameeriklaste arvates suurim sõjatander. Ameeriklased mõistsid kiiresti, et vastane mitte ainult ei taha, vaid ka ründab neid nende kodus, kasutades senimõeldamatuid vahendeid suurte inimkaotuste tekitamiseks. Ameerika kaitsesüsteem, mis oli olnud pidevas arengus külma sõja lõpust saadik, pidi

⁶² Thomas L. Lacrosse, „Homeland security and Homeland Defence: Americas New Paradigm“ - John L. Clarke (ed) , *Armies in homeland security: American and European perspectives*, (Washington DC: National Defence University, 2006),5-20, p 5

⁶³ Thomas L. Lacrosse, „Homeland security and Homeland Defence: Americas New Paradigm, *ibid* , p 6

muutama kiiresti, olemaks valmis kodusteks ohtudeks ja see muutus pidi sisaldama ka rahvuskaardi rolli muutumist sisejulgeoleku tagamisel.⁶⁴

USA sõjavägi pole tänapäeval võimeline osalema üheski suuremas konfliktis ilma, et toetuks Rahvuskaardi üksustele. Rahvuskaart, USA sõjaväe vanim komponent, on andnud panuse absoluutselt igale sõjalisele kampaaniale USA ajaloos. Rahvuskaart on pannud välja teises maailmasõjas 19 diviisi, 138 000 rahvuskaartlast võttis osa Korea sõjast, üle 63 000 rahvuskaartlase osales esimeses Lahesõjas ning tuhanded on mobiliseeritud sõjaks terrorismi vastu.⁶⁵

Selline vajadus reservi (inimeste, kes tegelikult töötavad mujal) järele ei vähene. Samuti ei tähenda Rahvuskaardi ülesannete laienemine sisejulgeoleku tagamisele, et nende missioonid koostöös regulaarüksustega muutuvad. Samas peab nende panus USA julgeolekusse peegelduma suurenevas siseriiklikus ohus. Nüüd, kui USA on muutunud sõjatandriks, peab Rahvuskaart olema võimeline ka siseriiklike ohtude tõrjumiseks.⁶⁶

2.2.2 Rahvuskaardi roll sisejulgeoleku tagamisel

Rahvuskaarti peetakse USA militaarüksuste loogiliseks osaks, mis peaks toimima juhtiva militaarse struktuurina sisejulgeoleku tagamisel. Nii seaduse kui ka traditsiooni kohaselt on Rahvuskaart kohalikke kogukondi föderaalvalitsusega siduv organisatsioon. Rahvuskaardi üksused asuvad igas Ameerika kogukonnas ja neil on olemas vahendid, seaduslik alus ja struktuur, et reageerida erinevatele siseriiklikele ohtudele. Selle lähedase suhte tugevdamist kohalike ja Rahvuskaardi üksuste vahel peetakse tähtsaks, et tagada Rahvuskaardi üksuste kiire reageerimine ja nende võimekus välja õpetada esmaseid reageerijaid.⁶⁷

⁶⁴ Jack Spencer ja Larry M. Wortzel, Ph.D The role of the National Guard in Homeland security< www.heritage.org/Research/Reports/2002/04/The-Role-of-the-National-Guard-in-Homeland-Security> (21.05.2008)

⁶⁵ National Guard Bureau, "Army Guard History", <www.ngb.dtic.mil/about_us/army_hist.shtml> (22.01.2009)

⁶⁶ Jack Spencer , Larry M. Wortzel, Ph.D, „The role of the National Guard in Homeland security“, *supra nota 64*

⁶⁷ Jack Spencer , Larry M. Wortzel, Ph.D, „ The role of the National Guard in Homeland security“, *ibid*

Rahvuskaardil on olemas 30 meeskonda, mis on varustatud ja treenitud tegutsema keemia, bioloogilise ja radioloogilise saastatuse piirkonnas. Need samad meeskonnad suudavad vajadusel anda ka vajalikku väljaõpet kohalikele rahvuskaartlastele ja vabatahtlikele.⁶⁸

Rahvuskaart näeb oma ülesandena ka kohalike ametiisikute abistamist mõistmaks, kuidas hooldada varustust tegutsemisel saastatud piirkonnas ja kuidas planeerida meditsiinilist toetust sellises olukorras. Kohalikud ametnikud pole kindlasti pädevad tegutsema massiliste kaotustega, mis võivad johtuda näiteks ohtliku aine lekkest, samuti ei pruugi nad olla teadlikud, millal siseneda ohutsooni ja millal mitte. Kogu selle teemaga saab neid aidata Rahvuskaart.⁶⁹

Rahvuskaart on võimeline hindama kohalike omavalitsuste ja ametnike valmisolekut. Samuti hindavad nad enda, kui Rahvuskaardi üksuse võimekust kiiresti luua koostöö kohaliku omavalitsusega ja osaleda elutähtsa infrastruktuuri tagamisel või taastamisel. Lisaks kontrollivad nad oma võimekust tagada kohalikele omavalitsustele täiendavaid ressursse nagu näiteks elektrigeneraatorid, joogivesi, sideühendused kohalikele juhtimispunktidele.⁷⁰

27. septembril 2001 palus President Bush kuberneridel käskida Rahvuskaardil võtta oma kontrolli alla üle 420 tsiviillennujaama kogu riigis. Kubernerid ja nende kindralid reageerisid sellele palvele ja üle 9100 rahvuskaartlase siirdus toetama korrakaitse ja julgeolekuüksusi. Kogu operatsioon kestis kuus kuud. Selle aja jooksul moodustati Transpordi Julgeoleku Administratsioon (*Transportation Security Administration*), mis võttis üle vastutuse reisijate läbivaatuse ja pagasikontrolli üle. Vormis sõjaväelaste kohalolek andis reisijatele kindlustunde, et valitsus teeb kõik endast oleneva nende julgeoleku tagamiseks. Operatsiooni

⁶⁸ Jack Spencer , Larry M. Wortzel, Ph.D, „ The role of the National Guard in Homeland security“, *ibid*

⁶⁹ Jack Spencer , Larry M. Wortzel, Ph.D, „ The role of the National Guard in Homeland security“, *ibid*

⁷⁰ Jack Spencer , Larry M. Wortzel, Ph.D, „ The role of the National Guard in Homeland security“, *ibid*

käigus jäi Rahvuskaart oma osariigi kuberneride poolt juhitavaks, kuid nende kulud kattis föderaalvalitsus.⁷¹

2.2.3 Uus trend: küberkaitse üksuste loomine

09.09.2007 teatas USA Õhujõudude minister, et luuakse küberruumi staap (Cyberspace Command), mille ülesandeks on tagada USA julgeolek küberruumis.⁷² Sel hetkel olid USA Õhujõudude küberüksused laiali mitmes õhuväebaasis. Õhuväe Küberruumi staabi esmane ülesanne oli koondada üksused ühtse juhtimise alla ja organiseerida vastav koolitus ning varustus.

23. juunil 2009 kirjutab USA kaitseminister Robert M Gates alla korralduse luua USA strateegilise staabi alluvusse üksus, mille nimeks on Küberstaap (USCYBERCOM) ja mille peamiseks ülesandeks on: „... tagada tegutsemisvabadus küberruumis ning toetada tsiviilvõime ja liitlasi.“⁷³

USCYBERCOM-i aktiveerimisel 2009. aasta esimesel oktoobril ühendati arvutikaitse ja arvutipõhise ründamise võimekused. See oli keskkond, kus nähti võimekusi reageerida nii rahuaegsetes tingimustes, kui ka täisskaalas sõjaliste operatsioonide puhul.⁷⁴

2.2.4 Eesti võimalused õppida USA näitest

Sarnaselt USA kolleegidele võiks ka Kaitseliit näha ühe ülesandena kohalike ametiisikute koolitamist tegutsemisel erinevates hädaolukordades. Kaitseliit võib läbi erinevate õppuste ja seminaride hinnata kohalike omavalitsuste ja ametnike valmisolekut ja enda võimekust kiiresti luua koostöö kohaliku omavalitsusega ja

⁷¹ Thomas L. Lacrosse, „Homeland security and Homeland Defence: Americas New Paradigm, *supra nota* 62, p 9

⁷² Air Force secretary announces provisional Cyber Command, <<http://www.af.mil/news/story.asp?id=123068778>>, 23.01.2010

⁷³ Gates, Robert M., U.S. Secretary of Defense, Memorandum for the Secretaries of the Military Departments, et al. “Establishment of a Subordinate Unified U.S. Cyber Command Under U.S. Strategic Command for Military Cyberspace Operations.” 23 June 2009, <online.wsj.com/public/resources/documents/OSD05914.pdf>, 12.03.2010

⁷⁴ Kamal Jabbour „CyberVision and Cyber Force Development“, Strategic Studies Quarterly, vol 4 no 1, spring 2010, pp 63-73, p 63

osaleda elutähtsa infrastruktuuri tagamisel või taastamisel. Samuti võiksid nad planeerida sideühendusi kohalikele juhtimispunktidele.

Kaitseliidu liikmete seast leiab kindlasti erinevate valdkondade spetsialiste, kellest saaks USA eeskujul moodustada üksuseid, mis on võimelised tegutsema eritingimustes ja suudavad vajadusel viia läbi ka vastavasisulisi koolitusi.

Küberkaitsega tegelevate üksuste loomist Eestis on lähtuvalt tänapäevastest arengutest peetud vajalikuks. Tartu Maleva juurde on loodud Küberkaitse rühm ja Tallinnas tegutseb initsiatiivgrupp. Tartus toimusid 28-30. oktoobril 2009. aastal initsiatiivgrupi ja Tartu küberkaitsjatele õppused, kus koolitajateks olid Ameerika Ühendriikide Rahvuskaardi küberkaitse üksuse spetsialistid.⁷⁵

Oluline on sarnaselt USAle tagada Kaitseliidu küberkaitseüksuse loomiseks ja eksisteerimiseks seadusandlik jõud.

2.3 Läti, kui sarnase minevikuga riik

Nagu Eestiski, taasloodi Kaitseliidu Läti sõsarorganisatsioon *Zemessardze* kodanikualgatuse korras enne Läti ametlikku taasiseseisvumist. 1991. aasta 23. augustil võeti ühena esimestest taastatud Läti Vabariigi struktuure reguleerivaist aktidest vastu seadus Läti Vabariigi Kaitseliidust ehk *Zemessardzest*, mille kohaselt on *Zemessardze* riigi- ja ühiskonna kaitse eesmärgil loodud vabatahtlik relvastatud organisatsioon.

Vastavalt seadusele on *Zemessardze* Läti rahvuslike relvajõudude koostisosa ehk siis regulaarjõudude reserv, mis osaleb riigikaitse süsteemi ülesannete planeerimisel ja täideviimisel kooskõlas riigikaitse plaaniga. *Zemessardze* ülesanded on kaasata Läti kodanikke riigi julgeoleku ja ühiskondliku korra

⁷⁵ Meiel Tanel, intervjuu lõputöö autoriga, 31.03.2010

tagamise ning osaleda üldise julgeoleku ja ühiskondliku korra tagamisel õigusaktides sätestatud korras.⁷⁶

Pärast Läti liitumist NATOga on *Zemessardze* kandev roll Läti riigikaitstes jätkunud ja tugevnenud.⁷⁷

Samas arendab *Zemessardze* edasi oma funktsiooni ühiskonna stabiliseerijana, osalemaks kriisiolukordade ennetamises, toetamaks politseid ühiskondliku korra tagamisel ja kaitsmaks riigi julgeolekule elutähtsaid objekte.⁷⁸

Juba varasemalt asutatud *Zemessardze* eriüksus kannab alates 1997. aastast nime *Vanags*, mis eesti keeles tähendab pistrikku. Üksus on mõeldud olema alalises võitlusvalmiduses. Koostöös politseiga osaletakse ühiskondliku korra tagamises, eriti tähtsate isikute kaitse korraldamisel, riiklike ürituste turvamisel ja lõhkekehade kahjutuks tegemisel. Osaleti Rooma Paavsti, Taani kuninganna, Rootsi kuninga, NATO Sõjalise komitee esimehe, Türgi Parlamendi esimehe, Soome presidendi ja teiste Läti külaliste ametlike visiitide julgestamisel.⁷⁹

2.3.1 Eesti võimalused õppida Läti näitest

Ka Kaitseliidu ülesandeks peab jätkuvalt olema kodanikke riigi julgeoleku ja ühiskondliku korra tagamise kaasamine.

Samas leiab autor, et Kaitseliidul puudub otstarbekus luua lõunanaabrite eeskujul alalise valmisolekus olevat üksust, kuna Eestis on olemas vastavad võimekused siseministeeriumi alluvuses ning ka kaitsevägi suudab kiiresti vastava üksuse välja panna.

⁷⁶ Läti Kaitseliidu seadus, 29.04. 1993 ,
<ww.vvc.gov.lv/.../On_the_National_Guard_of_the_Republic_of_Latvia_.doc>, (18.03.2008)

⁷⁷ Mati Orav, 06.08.2008 e-kiri, autori isiklik arhiiv

⁷⁸ Mati Orav, *ibid*

⁷⁹ Mati Orav, *ibid*

3. ETTEPANEKUD OLUKORRA MUUTMISEKS

Eesti on piiratud ressursidega väikeriik, kes peab võimalikult otstarbekalt kasutama riigi käsutuses olevaid vahendeid erinevate hädaolukordadega toimetulekuks. Seetõttu pole alati otstarbekas dubleerida võimeid, mis mõeldud sisejulgeoleku tagamiseks ja riigi sõjaliseks kaitseks. Kuna sisejulgeoleku tagamine on eelkõige Siseministeeriumi valitsemisala ülesanne, siis tuleb leida otstarbekaim võimalus Kaitseliidu ressurside kaasamiseks sisejulgeoleku tagamise viisil, mis toetaks Siseministeeriumi valitsemisala.

Endine kaitseväge juhataja Tarmo Kõuts on öelnud: „Olles vabatahtlik riigikaitseorganisatsioon on Kaitseliidu roll üha suurem inimeste konsolideerumises erinevat laadi kriiside ja ohtude vastu seismisel. Siin on Kaitseliidule edasiste arenguvõimaluste loomine väga tähtis.“⁸⁰

Lähtuvalt kaitsevaldkonna arengutest viimase paarikümne aasta jooksul moodustab küberkaitse alane võimekus ühe osa riigi kaitsevõimest ning on kaitsetegevuse orgaaniline osa sarnaselt teiste võimekustega. Moodsa sõja praktikast lähtudes omab erilist olulisust küberkaitse võime kiire kasutatavus, kuna esmase löögi alla sattuvad eelkõige arvutitel põhinevad side- ja juhtimissüsteemid ning samuti võrgupõhised arvestussüsteemid ja registrid, mis tagavad riigi valmisoleku kaitseväge tegevuse toetamisel sõjaajal. Küberkaitse hõlmab infosüsteemide kaitset virtuaalsete, mitte füüsiliste rünnete vastu. Lähtuvalt Eesti riigikaitse ülesehitusest on kaitsevalmiduse aspektist ülimalt oluline tsiviilühiskonna poolt osutatav toetus kaitsevägele valmiduse tõstmisel ja ka mobilisatsiooni läbiviimisel. Lähtuvalt küberruumi suhtelisest anonüümsusest ei eskaleeru küberründed reeglina relvastatud konfliktiks, vaid on pigem meetod, kuidas võimalik vastane saab ilma

⁸⁰ Kõuts Tarmo, Postimees.ee online intervjuu 13.12.2006, <www.postimees.ee/131206/esileht/arvamus/234016.php>, (21.03.2010)

relvastatud konflikti ohuta testida sihtriigi infoinfrastruktuuri toimimist. Reeglina on sellised ründed suunatud valikuliselt riigi infosüsteemide vastu eesmärgiga leida viis ja vahendid, mis võimaldaksid riigi toimimist häirida.

Kaitseliidu kasutamise lihtsustamine annab riigile ja omavalitsustele täiendava ressursi samas võib seejuures tekkida oht, et see ressurss kulutatakse/ kurnatakse kiiresti ära.⁸¹

Käesolevas peatükis kirjeldatakse võimalike ebakõlasid hetkel kehtivas regulatsioonis ning samas tuuakse välja mõningad teemad, mis tänu oma uudsusele on jäänud käsitlemata ning autor teeb ettepanekud seadusandluse täiendamiseks ja Kaitseliidu ülesannete kirjeldamiseks.

3.1 Autori hinnangul esinevad ebakõlad

Nii nagu käesoleva töö esimeses peatükis kirjeldatakse, on tänu 2007. -2009. aastatel tehtud seadusemuudatustele Kaitseliidu, kui organisatsiooni kasutamine reguleeritud piisavalt nii öelda konventsionaalses olukorras, kuid puudub regulatsioon, mis sätestaks Kaitseliidu tegevuse küberruumis. Samas arvab autor ka senises seadusandluses olevat lünkasid, mis teevad mõningatel juhtudel kaitseliitlaste kaasamise raskeks.

Üheks näiteks mõningatest vasturääkivustest võib pidada siinkirjutaja arvates Kaitseliidu seaduse põhjal antud Vabariigi Valitsuse 29. detsembri 1999. a määrus nr 431, mille alusel on riigieelarvelises asutuses või ettevõttes töötava Kaitseliidu tegevliikmel õigus saada Kaitseliidu väljaõppes osalemiseks ja teenistuskohustuste täitmiseks ühe aasta jooksul kokku kuni kümme päeva vabastust tööülesannete täitmisest, sellest viis päeva keskmise palga säilitamisega ja viis palgata puhkusena.

⁸¹ Lumiste Raivo, intervjuu lõputöö autoriga, 13.03.2008, autori isiklikud märkmed

Ehk kui hädaolukorras teostatav töö kestabki kümme päeva, saab kaitseliitlane keskmist palka viie päeva eest ja viis päeva töötab tasuta. Kaitseliidul endal puudub seadusandlik alus sõlmida nendeks päevadeks tööleping, sest vastavalt Kaitseliidu põhikirjale ei saa Kaitseliidu liikmed oma tegevuse eest Kaitseliidus ainelist tasu, neile on töö ja teenistus Kaitseliidus auasi⁸². Kuidas lahendada see probleem, kui ametiabi saav asutus ei sõlmi kaitseliitlastega ise lepingut?

Lisaks sätestab hädaolukorra seadus, et Kaitseliitu võib kasutada kuni kolmkümmend päeva. Mis saab siis, kui valitsus tõesti otsustab kasutada olemasolevat ressursi maksimaalse või sellele ligilähedase aja? Kas riik saab sundida tööandjat vabastama töötajat kauemaks, kui määruses ette nähtud viis päeva?

Samas ei ole kõik kaitseliitlased palgal riigieelarvelistes asutustes. Suur osa kaitseliitlasi teenib oma igapäevast leiba eraettevõtetes. Millised on riigi võimalused saada appi neid inimesi käesoleva ülesande täitmisel?

Autori ettepanek on Vabariigi Valitsuse määruse nr 431 valguses tõstatatud probleemidele lahenduse otsimisel alljärgnev:

Esiteks tuleb vabariigi valitsuse määrusesse lisada punkt, mis sätestab ka kaitseliitlase osalemise hädaolukorra töodel ja sel puhul viia tööülesannetest vabastatud päevade arv vastavusse hädaolukorra seaduses lubatud maksimaalse päevade arvuga. Samuti tuleb määrata hädaabitöödel osalemise korral keskmise palga säilitamine.

Kaitseliit peab alustama läbirääkimisi Eesti tööandjaid ja ettevõtjaid ühendavate katuseorganisatsioonidega, leidmaks kompromiss, kuidas saada sarnaselt riigieelarvelistel ametikohtadel teenivatele kaitseliitlastele vajadusel ka eraettevõtluses olevaid kaitseliitlasi. Üheks võimaluseks on võtta eeskju

⁸² Kaitseliidu põhikiri, Kinnitatud Vabariigi Valitsuse 13. jaanuari 2000. a määrusega nr 15, jõustunud 24.01.2000, RT I 2000, 4, 31, punkt 3.2

kaitseväeteenistuse seaduse⁸³ § 166, mis sätestab tööandjale või riigi- või kohaliku omavalitsuse asutuse juhile kohustuse vabastada õppekogunemisest osavõttev reservväelane õppekogunemise ajaks töö- või teenistusülesannete täitmisest ja peatama temaga töö- või teenistussuhte. Sama paragrahv tagab ka õppekogunemisele kutsutud reservväelasele tema töö- või ametikoha säilitamise. Kasutades sarnast analoogiat tuleks Kaitseliidu või hädaolukorra seadusesse sisse kirjutada tööandja kohustus hädaabitöödest osavõtva kaitseliitlase vabastamine töö- või teenistusülesannete täitmisest ja temaga töö- või teenistussuhte peatamine ning töö- või ametikoha säilitamine. Samuti peaks olema samas kohas sätestatud ka hädaolukorra töödel osalejale riigi poolt keskmise palga maksmine.

Arvestades hetke majandusliku olukorda ja asjaolu, et paljud inimesed on töötud, võib siin tekkida järjekordne probleem. Kui kaitseliitlased täidavad mingit ülesannet hädaolukorra raames, võib neid kasutanud ametkond nendega sõlmida töölepingu, et maksta selle alusel tasu hädaabitöödel oldud aja eest. See tähendab töösuhtes olemist. Järelikult peab töötu kaitseliitlane teatama oma osalemisest hädaolukorra töödel töötukassasse enne teenistuse algust, mis tähendab, et isiku töötuna arvelolek lõpetatakse päevast, mil ta teenistusse asub⁸⁴. Töö tegemise lõppedes peab isik uuesti end töötuna arvele võtma, esitades avalduse töötuskindlustushüvitise taotlemiseks ning lisama sotsiaalministri 30.06.2009 määrusega nr 59 kehtestatud „Tööandja tõendi kindlustatule“. Kui isikule oli enne seda määratud töötutoetus või töötuskindlustushüvitus, siis on tal õigus saada töötutoetust talle algselt määratud töötutoetuse perioodi lõpuni⁸⁵. Kuna sel juhul arvutatakse kindlustushüvitiseks makstav summa välja uuesti, võivad tekkida kindlustushüvitise summades erinevused. Johtuvalt muudatuse suunast võib kaitseliitlasel puududa motivatsioon osaleda teenistuses või võivad suurenda riigipoolsed väljamaksed.

⁸³ Kaitseväeteenistuse seadus, 14.03.2000, jõustunud 16.04.2000, RT I 2000, 28, 167,

⁸⁴ Tööturuteenuste ja –toetuste seadus, 28.09.2005, jõustunud 1.01.2006, RT I 2005, 54, 430, § 7 lg 1 p 3

⁸⁵ Tööturuteenuste ja –toetuste seadus, § 27 lg 3

Ka siin usub autor, et selle probleemi vältimiseks tuleks lihtsalt töötuskindlustuse seadusesse lisada klausel, mille puhul hädaolukorra töodel osalemise ajaks peatatakse töötuskindlustusmaksed ja peale tööde lõppu jätkatakse neid endisel kujul.

Kaitseliitu nähakse ühe esmase võimeallikana hädaolukordadele reageerimisel, mis eeldab lisaks ressursi omamisele ka väljaõpet. Kaitseliidu seadus, mis sätestab küll võimude abistamise siseriiklikult, keskendub ainult sõjalisele väljaõppele. Seega puudub Kaitseliidul võimalus tuginedes seadustele võtta Kaitseliidu kooli õppekavadesse ja ka Kaitseliidu üldistesse õppekavadesse tegevusi ja kursuseid, mis keskenduvad hädaolukorras tegutsemise metoodikale.

Autor arvab, et seda silmas pidades peab Kaitseliidu seaduses sisalduma osa, kus käsitletakse Kaitseliidu väljaõpet hädaolukordadeks valmistumiseks.

Kaitseliidu tegevliige võib kasutada hädaolukorra seaduse § 31 lõike 1 punktides 2–5 nimetatud ülesande täitmisel jõudu politsei ja piirivalve seaduse politseiametnikule sunni rakendamiseks ettenähtud alustel ja korras⁸⁶. Samas Kaitseliidu seaduse § 16 kohaselt võib Kaitseliidu liige osaleda politseitegevuses abipolitseiniku seaduse alusel. Õiguskantsler on näinud sellises olukorras ebaselgust, mis staatuses ja milliste volitustega Kaitseliidu liige konkreetsel juhul riikliku järelevalve teostamises osaleb.⁸⁷

Kaitseliidu seisukoht on, et politseid abistava jõuna toimides peavad Kaitseliidul olema samasugused õigused ja kohustused nagu politseil. Kaitseminister kinnitab jõu kasutamise reeglid, mis sätestavad kaitseväelaste ja kaitseliitlaste õigused ja kohustused nii üldiselt kui ka igas konkreetses operatsioonis eraldi.⁸⁸

Autori ettepanek on viia Kaitseliidu seadus sarnaseks hädaolukorra seadusega ning sätestada ka seal, et Kaitseliidu liige osaledes politseitegevuses kasutab jõudu

⁸⁶ Hädaolukorra seadus, § 33 lg 4

⁸⁷ Õiguskantsleri arvamus hädaolukorra seaduse eelnõule, *supra nota* 44

⁸⁸ Lumiste Raivo, intervjuu lõputöö autoriga, 13.03.2008, autori isiklikud märkmed

politsei ja piirivalve seaduse politseiametnikule sunni rakendamiseks ettenähtud alustel ja korras.

Küberkaitseliidu ideed on kuulutanud nii akadeemikud, kui ka ministrid. Samas puudub seadusandlik alus sellise üksuse moodustamiseks. Esiolgses kommentaaris arvas Kaitseliidu avalike suhete osakonna ülem major Neeme Brus, et Küberkaitseliit peaks olema täiesti iseseisev organisatsioon, mitte Kaitseliidu allasutus.⁸⁹

Praegusel hetkeks on Kaitseliidus tekkinud initsiatiivrühmad Tartus ja Tallinnas, kes väga tugevasti tegelevad Küberkaitseliidu teemaga. Seega tuleks Küberkaitseliidu roll ja struktuuriline kuulumine sätestada võimalikult kiiresti ning luua õiguslikud alused.⁹⁰

Küberruumi kaitseks on otstarbekas luua üleriigiline üksus, kuna riigi territoriaalsel jaotusel pole küberruumi seisukohalt olulist tähendust.⁹¹

Eestis on olemas arvestatav infosüsteemide turvamise kompetentsus, mis võimaldab seista vastu tõsistele küberrünnete. Siiski on ilmne, et nii era- kui ka avalikus sektoris kasvab vajadus kvalifitseeritud infoturbspetsialistide järele, sest praegu on kompetentsus valdavalt väheste selle alaga tegelevate inimeste käes⁹². Johtuvalt sellest võib küberruumi kaitse massilise ja suureulatusliku ründe korral esineda situatsioone, millal sisejulgeoleku jõududest ei piisa korra tagamiseks. Seetõttu leiab siinkirjutaja, et nii, nagu on määratud abipolitseinike korrakaitseline pädevus, tuleks määratleda küberkaitsjate analoogiline pädevus ning kehtestada nõuded nende väljaõppele ja kontrollile.

Ülatoodud asjaolude valguses tuleb autori arvates luua Kaitseliidule võimalus asutada küberkaitsele spetsialiseerunud üksus ja anda legaalne alus küberkaitse

⁸⁹ Holger Roonemaa, „Aaviksood vaimustas mõte küberkaitseliidu loomisest“, *Eesti Päevaleht*, 02.09.2007

⁹⁰ Meiel Tanel, intervjuu lõputöö autoriga, 31.03.2010

⁹¹ Meiel Tanel, *ibid*

⁹² Küberjulgeoleku strateegia 2008–2013, *supra nota* 4

üksuse tegevusele küberrünnete tõrjumisel. Küberkaitseüksuse otstarbekam vorm eksterritoriaalne küberkaitse malev. Käesoleval hetkel kehtiv Kaitseliidu seadus annab malevate ammendava loetelu, mis põhineb Eesti territoriaalsel jaotusel. Selleks, et Kaitseliidul oleks võimalus luua üleriigiline küberkaitse malev, tuleb Kaitseliidu seaduses selline õigus sätestada.

Küberkaitse üksuse rakendamise ajakriitilisuse tõttu on mõistlik rakendada tavapärasest üksuste rakendamisest kiiremat protseduuri. Asutus, mis suudab tuvastada riiki ohustava küberründe, teeb vastava ettepaneku. Küberruumi ja elutähtsaid teenuseid osutavate asutuste situatsiooni jälgimine on Riigi Infosüsteemide Arenduskeskuse infoturbe intsidentide käsitlemise osakonna (CERT) ülesanne⁹³. Seega on igati loomulik anda neile õigus küberkaitse üksuste rakendamise ettepaneku tegemiseks. Kuna kaitseministril on seadusest tulenevaid riigikaitselisi operatiivkohustusi, võib ka küberkaitseüksuse rakendamise otsustuse pädevuse anda temale.

Hädaolukorra seaduses tuleb määratleda Kaitseliidu küberkaitse üksuse kasutamise ettepanekut tegev institutsioon ja isik, kes otsustab üksuse kasutamise.

Praegusel ajahetkel puudub Küberjulgeoleku strateegias 2008–2013⁹⁴ Kaitseliidu roll Küberkaitseliidu loomisel ja selle tegevus küberjulgeoleku tagamisel. Selleks, et seadused ja riiklikud strateegiad toetaksid teineteist, teeb autor ettepaneku kirjutada vastavasse strateegiasse sisse ka Kaitseliit ja Kaitseliidu roll küberkaitse valdkonnas.

3.2 Kaitseliidu sisene võimekuste kirjeldamine

Selleks, et Kaitseliit oleks efektiivne partner siseriiklike kriiside reguleerimisel on vajalik kirjeldada Kaitseliidu eesmärgid ka selles valguses. Kasutades teiste seas

⁹³ Riigi Infosüsteemide Arenduskeskuse põhimäärus, majandus- ja kommunikatsiooniministri 21.12.2004. a määrus nr 213, jõustunud 1.01.2005, RTL 2004, 158, 2375, § 16 lg. 4

⁹⁴ Küberjulgeoleku strateegia 2008–2013, *supra nota* 4

ära USA ja Kanada praktikat vaadeldes saadud õppetunnid, toob siinkirjutaja ära tema arvates olulised punktid.

Kaitseliidul peab olema võimekus tegutseda kogu riigi territooriumil tsiviilvõimude toetamisel hädaolukorra seaduses kirjeldatud viisil. Selleks peab autori arvates Kaitseliidu igapäevaste ülesannete hulka kuuluma täiendavalt elanikkonna ja kohaliku omavalitsuse asutuste väljaõppe läbiviimine toimimaks kriisisituatsioonis. Samuti peavad Kaitseliidu kohapealsed struktuurid korraldama koostöös teiste jõustruktuuridega kohaliku tähtsusega kriisiõppusi ning hindama nende käigus koostöövõimekusi ja tegutsemisi.

Kuna Kaitseliidu malevate pealikud osalevad maakondlike kriisikomisjonide töös, on nende ülesanne tagada pidevalt ajakohane informatsiooni olemasolu Kaitseliidu kohalikest ressurssidest, millega kohalik omavalitsuse kriisikomisjon võib vajadusel arvestada. Samuti peab komisjonil olema ülevaade tsentraalsetest vahenditest, nende tellimise võimalustest ning arvestuslikust saabumise ajast peale nende tellimist.

Kaitseliidu struktuur ja juhtimine vastavad võimekuste vajadustele, igal kaitseliitlasel on organisatsioonis kindel ametikoht. Kaitseliidu üksuste ülemad teavad oma alluvate erioskusi, mida saab rakendada hädaolukorra likvideerimisel. Kaitseliidu eri taseme ülematel on olemas plaanid, kus konkreetse ülesande lahendamiseks on määratud konkreetne isik. Autori arvates on positiivne näide sellise lähenemise kohta Pärnu Maleva entusiastidest moodustatud Otsi, Päästa, Evakueeri Rühm (OPER).

Kaitseliidu liikmed saavad mitmekülgset väljaõpet, tagamaks nende toimetuleku hädaolukordades. Erinevad kursused tagatakse näiteks Kaitseliidu kooli poolt. Väljaõppes antakse kooolitus nii tegevuse tasandil, kui ka kooolitatakse instruktoreid, kes annavad teadmised edasi malevate poolt korraldatud õppepäevadel. Kooolitused on suunatud nii kaitseliitlastele, kui ka eriorganisatsioonidele.

Malevates on olemas plaanid Naiskodukaitse rakendamisel hädaolukorras toetavatele tegevustele.

Kaitseliit teeb koostööd Eesti tsiviilvõimude ja vabatahtlike organisatsioonidega. Kaitseliidu ja teiste siseturvalisuse eest vastutavate struktuuride juhtimisprotseduurid ja -süsteemid on võimalik ühildada ning planeerimisprotsessid ja standardid ühtlustada. Kaitseliit annab kursuste kaudu koolitust ka Kaitseliitu mittekuuluvatele isikutele, et nad suudaksid toime tulla hädaolukordades.

Kaitseliidu väljaõppe tagamiseks kasutatavaid materiaalseid vahendeid saab kasutada ka hädaolukordade lahendamiseks. Kaitseliidu sidevahendeid saab vajadusel kasutada kohalike situatsioonikeskuste töö tagamiseks ja kommunikatsiooni võimaldamiseks.

KOKKUVÕTE

Käesoleva töö eesmärk oli leida vastus küsimusele, kas Kaitseliidu siseriiklikes kriisides kasutamiseks vajalik regulatsioon on muutunud piisavaks ning kõiki nõutavaid valdkondi hõlmavaks. Samuti soovis autor läbi seaduste analüüsi ja teiste riikide näidete varal jõuda ettepanekuteni õigusliku baasi parandamiseks või vähemalt täiendava diskussiooni tekkimiseks.

Eesmärgi saavutamiseks kirjeldas autor kehtivat seadusandlust, kirjeldas lühidalt maailmas valitsevaid trende ning püüdis leida kitsakohti ja puuduseid kehtivas regulatsioonis.

Töö käigus jõudis autor järeldusele, et Kaitseliidu kasutamine tavapäraste õnnetuste likvideerimisel ja ka korra tagamisel on reguleeritud piisavalt. Siiski usub autor, et riik peab astuma täiendavaid samme, tagamaks kaitseliitlastele võimalus osaleda hädaolukordade lahendamisel. Seaduses sätestatud maksimaalselt lubatud Kaitseliidu kasutamise ajad peavad ühtima ka määrustes kirjeldatud aegadega. Riik peab tagama, et ei tekiks õigusliku vaakumit, kus riigi heaolu heaks pingutusi tegev kaitseliitlane peab muretsema, kas tema töö saab tasustatud. Samuti ei tohi tekkida hetkel töötul kaitseliitlasele motivatsiooni puudust osaleda hädaolukordade lahendamisel, kuna on risk, et peale seda muutub tema töötukindlustuse määr madalamaks.

Samuti vajavad eraettevõtluses töötavad kaitseliitlased teenistuses osalemiseks võrdseid võimalusi riigi teenistuses olevate kaaslastega. Ning ka tööandja peab lisaks kohustusele vabastada Kaitseliidu liige teatud ülesannete täitmiseks olema kindel, et sel hetkel kannab vastutust tema töötajale palga maksmise eest riik.

Kaitseliitlased vajavad garantiid, et nende tööandja ei rakenda nende suhtes sanktsioone, kui nad viibivad Kaitseliidu teenistuses.

Praeguse aja valguses on Eesti seadusandluses jäänud täiesti kajastamata vabatahtlike kasutamine Eestit ohustava küberohu puhul, olgu siis see siseriiklik või väljastpoolt riiki tulev. Kaitseliit ise on astunud märgatavaid samme Küberkaitseliidu loomise suunas, koostööd nendega teeb ka Kaitseministeerium. Küberkaitse aktivistid on mõistnud, et massilise küberründe korral on Eestis vähe ametnikke, kes küberkuritegude menetlemise kõrvalt saavad tegeleda küberruumi korrakaitsega ja siis võib esineda sarnaseid situatsioone avaliku korra kaitsega, millal sisejulgeoleku jõududest ei piisa korra tagamiseks. Johtuvalt sellest tuleb määratleda küberruumi kaitsjate korrakaitseline pädevus, kehtestada nõuded nende väljaõppele ja kontrollile.

Autor tegi ettepaneku luua seadusandlik alus vabatahtliku küberkaitseorganisatsiooni loomiseks ning ka võimalused nende kasutamiseks vajaduse avanedes.

Autor usub, et täiendavalt seaduses võimaldatud käitumisele, peab ka Kaitseliit organisatsioonina seadma endale eesmärgid, et efektiivselt toetada sisejulgeolekuga tegelevaid struktuure. Seepärast tegi autor ettepaneku arvata Kaitseliidu igapäevaste ülesannete hulka täiendavalt elanikkonna ja kohaliku omavalitsuse asutuste väljaõppe läbiviimine toimimaks kriisisituatsioonis ja koostöös teiste jõustruktuuridega kohaliku tähtsusega kriisiõppuste korraldamine.

Kaitseliidu malevate pealikul peavad tagama pidevalt ajakohase informatsiooni olemasolu Kaitseliidu kohalikest ressurssidest, samuti tsentraalsetest vahenditest, nende tellimise võimalustest ning arvestuslikust saabumise ajast peale nende tellimist.

Kaitseliidu väljaõppe tagamiseks kasutatavaid materiaalseid vahendeid peab saama kasutada ka hädaolukordade lahendamiseks. Kaitseliidu sidevahendeid saab

vajadusel kasutada kohalike situatsioonikeskuste töö tagamiseks ja kommunikatsiooni võimaldamiseks.

Autor usub, et käesolevas töös tehtud ettepanekud aitavad Kaitseliidu malevate pealikel lisada malevate väljaõppeplaanidesse õppeaineid ja tegevusi, mis soodustavad Kaitseliidu üksuste väljaõpet hädaolukordadeks valmistumisel, ning Kaitseliidul teha ettepanekuid hetkel kehtiva õiguse täiendamiseks, et organisatsiooni senisest veelgi paremini saaks kasutada.

Lõpetuseks soovib autor märkida, et kõige olulisem on tsiviilstruktuuride abistamisel paindlikkus, toetumine seadusele ja hästi ettevalmistatud üksustele. Põhiline dilemma on olnud ja ka jääb asjaolu, et sõjaväestatud üksuste kasutamine on poliitiliselt provokatiivne tegevus. Kui kaitseliitlane ilmub tänavale vormis, võib see elanikkonnas luua pildi kõrgendatud ohust või riigi ülereageerimisest. Samas on autori arvates oluline, et Kaitseliit ja kaitseliitlased osaleksid mistahes organisatsiooni abistamisel Kaitseliidu egiidi all, tõstes seeläbi oma organisatsiooni väärtust kaaskodanike silmis ning viies ellu põhimõtteid, mille pärast Kaitseliitu astuti.

SUMMARY

Modern security situation both in Estonia and all over the world makes the need for wider involvement of the armed forces in meeting internal threats. In today's world, border between internal and external threats blurs, because of so-called asymmetrical threats (such as international terrorism), many countries have begun to re-examine traditional strategies in recent years and had created additional opportunities for domestic deployment of military forces.

Estonia is a small country with limited resources, which must be used efficiently to cope with emergencies. It is therefore not always appropriate to duplicate the capabilities of the military for internal security and protection. The aim of present work was to answer the question whether the national legislation needed to use the Defence League in crises have become sufficient and includes all the required fields. To accomplish this, author describes the laws, gives a brief description of the prevailing trends in the world and tries to find the bottlenecks and weaknesses in the current regulation.

In this piece the author came to the conclusion that the use of Defence League in traditional disaster is adequately covered. However, the author believes that the state must take additional steps to ensure the opportunity for member of Defence League to attend emergencies.

Maximum allowed times have to correspond in Emergency Act and in respective regulation. Also members working in the private sector need to have equal opportunities as a members serving in public service.

At the moment the use of volunteers remained completely unrecognized in the case of cyber threat. Defence League itself has taken significant steps towards the creation of Cyber forcers. Law needs to define cyberspace defenders and establish

requirements for their training and supervision. Author proposes to create a legislative basis for the creation of a voluntary cyber forces as well as opportunities to use them.

Author believes that the Defence League as an organization must set targets in order to effectively support the internal security structures. Therefore, the author proposes to consider the daily tasks of the Defence League are also the training of the local population and government agencies for the crisis. In addition, author makes the proposal to clarify the objectives of the Defence League and briefly describe them.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

- Abipolitseiniku seadus 20.04.1994. jõustunud 16.05.1994 - RT I 1994, 34, 533,
Air Force secretary announces provisional Cyber Command. USA Õhuväe
kodulehelt www.af.mil/news/story.asp?id=123068778 välja otsitud
23.01.2010
- Buzan, B, People, states and fear: an agenda for international security studies in
the post-Cold War era (New York: Harvester Wheatsheaf: 1991)
- Eesti julgeoleku poliitika alused eelnõu. Välisministeeriumi kodulehelt
www.vm.ee/?q=et/node/9180 välja otsitud 29.03.2010
- Eesti turvalisuspoliitika põhisuundade aastani 2015 heakskiitmine, Riigikogu otsus
10.06.2008. jõustunud 17.06.2008- RTI, 25.06.2008, 25, 165,
- Eesti turvalisuspoliitikapõhisuunad aastani 2015. 2008. aasta aruanne.
Siseministeerium (2009),
- Eesti Vabariigi julgeolekupoliitika alused. Riigikogu 16. 06 2004 otsus. jõustunud
16.06.2004 - RTI, 21.06.2004, 49, 344,
- Eesti Vabariigi Põhiseaduskomisjoni lõpparuanne. justiitsministeeriumi kodulehelt
www.just.ee/10731 välja otsitud 14.04.2010
- Erakorralise seisukorra seadus 10.01.1996. jõustunud 16.02.1996 - RT I 1996, 8,
165,
- Gates, Robert M. U.S. Secretary of Defense. Memorandum for the Secretaries of
the Military Departments. "Establishment of a Subordinate Unified U.S.
Cyber Command Under U.S. Strategic Command for Military Cyberspace
Operations." 23 June 2009. Wall Street Journali kodulehelt
online.wsj.com/public/resources/documents/OSD05914.pdf välja otsitud
12.10.2010
- Geraint Jones, „MI5 alert on bank riots“. Daily Express 01.03.2009. Daily
Expressi kodulehelt www.express.co.uk/posts/view/86981/MI5-alert-on-bank-riots
välja otsitud 02.05.2009

Gina Cavallaro. „Brigade homeland tour starts Oct 1.“ Army Times 30.09.2008.
 Army Times kodulehelt
www.armytimes.com/news/2008/09/army_homeland_090708w välja otsitud
 28.09.2009

Holger Roonemaa. Aaviksood vaimustas mõtte küberkaitseliidu loomisest, Eesti
 Päevaleht 02.09.2007

Hädaolukorra seadus 15.07.2009. jõustunud 24.07.2009 - RTI, 14.07.2009, 39,
 262,

Hädaolukorra seadus 15.06.2009. jõustunud 26.11.2009 - RT I 2009, 39, 262,

Ian Bruce, „RAF drones to be used for 2012 Olympics security“, The Herald,
 9.01.2008

Jack Spencer , Larry M. Wortzel, Ph.D, „The role of the National Guard in
 Homeland security“ (2002). The Heritage Foundationi kodulehelt
www.heritage.org/Research/Reports/2002/04/The-Role-of-the-National-Guard-in-Homeland-Security välja otsitud 21.05.2008

Joby Warrick, „CIA Adds Economy To Threat Updates“. Washington Post
 26.02.2009. Washington Post kodulehelt www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/02/25/AR2009022503389.html välja otsitud
 02.10.2010

Justiitsministeeriumi 8.08.2008 pressiteade. justiitsministeeriumi kodulehelt
www.just.ee/35090 välja otsitud 09.11.2010

Kaitseliidu arengukava aastani 2008. Kaitseliidu kodulehelt
www.kaitseliit.ee/static/files/2007-04-18_2005-07-01_kaitseliidu_arengukava.rtf välja otsitud 10.03.2008

Kaitseliidu arenguteesid. Kaitseliidu kodulehelt
www.kaitseliit.ee/index.php?op=body&cat_id=277 välja otsitud 20.10.2009

Kaitseliidu seadus 8.02.1999 jõustunud 5.03.1999 - RT I 1999, 18, 300,

Kaitseliit – rahva algatatud omariikluse pant. Kaitseliidu kodulehelt
www.kaitseliit.ee/index.php?op=body&cat_id=47 välja otsitud 18.04.2009

Kaitseministeeriumi valitsemisala osalemisest riigisisises kriisireguleerimisel
 (projekt). asutusesiseseks kasutamiseks

Kaitseväeteenistuse seadus 14.03.2000. jõustunud 16.04.2000 - RT I 2000, 28,
 167

Kamal Jabbour „CyberVision and Cyber Force Development“, Strategic Studies Quarterly, vol 4 no 1, spring 2010, pp 63-73.

Karistusseadustik 6.06.2001. jõustunud 1.09.2002 - RT I 2001, 61, 364

Korrakaitseaduse eelnõu seletuskiri 25.04.2007. justiitsministeeriumi kodulehelt eogus.just.ee/?act=6&subact=1 välja otsitud 22.02.2008

Küberjulgeoleku strateegia 2008–2013. 2008. Kaitseministeerium

Lumiste Raivo. intervjuu lõputöö autoriga 13.03.2008. autori isiklikud märkmed

Läti Kaitseliidu seadus 29.04.1993. Läti Vabariigi valitsuse kodulehelt www.vvc.gov.lv/.../On_the_National_Guard_of_the_Republic_of_Latvia_.d oc välja otsitud 18.03.2008

Mark Landler and John Markoff „Digital Fears Emerge After Data Siege in Estonia“. The New York Times 29.05.2009. New York Timesi kodulehelt www.nytimes.com/2007/05/29/technology/29estonia.html?pagewanted=1&r=1&hp välja otsitud 22.09.2009

Mati Orav. 06.08.2008 e-kiri, autori isiklik arhiiv

Meiel Tanel. intervjuu lõputöö autoriga 31.03.2010. autori isiklikud märkmed

Military readies reservists for threats to domestic front. National Post 4.04.2009. National Post kodulehelt www.nationalpost.com/news/story.html?id=1353971 välja otsitud 28.09.2009

Nathan Freier, „Known Unknowns: Unconventional "Strategic Shocks" in Defense Strategy Development“, 2008. Strategic Studies Institute U.S. Army War College

National Emergency Centers Establishment Act Sec 3. USA kongressi kodulehelt www.govtrack.us/congress/billtext.xpd?bill=h111-645 välja otsitud 22.01.2010

Riigi Infosüsteemide Arenduskeskuse põhimäärus. majandus- ja kommunikatsiooniministri 21.12.2004. a määrus nr 213. jõustunud 1.01.2005 - RTL 2004, 158, 2375,

Riigieelarvelises asutuses või ettevõttes töötava Kaitseliidu tegevliikme tööülesannete täitmisest vabastamise ja talle palgata puhkuse andmise korra kinnitamine. Vabariigi Valitsuse 29. detsembri 1999. a määrus nr 431 - RTI, 10.01.2000, 2, 2

- Riigikogu otsuse 13.01.2007 eelnõu „Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani 2015“ heakskiitmine. justiitsministeeriumi kodulehelt
 eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&dok_w=196453 välja otsitud
 18.02.2008
- Riigipiiriseadus¹ 30.06.1994. jõustunud 31.07.1994 - RT I 1994, 54, 902
- Sean M. Maloney.1997. „Domestic Operations: The Canadian Approach“,
 Parameters USA WAR College. autumn 1997, pp. 135-152
- Seletuskiri kaitseministri määruse “kaitseväelase ja kaitseliidu tegevliikme
 ohutusvesti ning kaitseväe ja kaitseliidu sõiduki kleebise kirjeldus” eelnõu
 juurde. justiitsministeeriumi kodulehelt
 eoigus.just.ee/?act=dok&subact=1&DOK_W=264871 välja otsitud
 19.02.2010
- Sisepiiril piirikontrolli ja riigipiiri valvamise ajutine taaskehtestamine.
 Vabariigi Valitsuse 25. märtsi 2010. a määrus nr 40- RTI, 01.04.2010, 14,
 75
- Taimar Peterkop. 2006. Relvajõudude kasutamine terrorismivastases võitluses.
 Diplomaatia nr 39, lk 8-9
- Tarmo Kõuts. Postimees.ee online intervjuu 13.12.2006. Postimees.ee kodulehelt
 www.postimees.ee/131206/esileht/arvamus/234016.php välja otsitud
 09.02.2008
- Thomas L. Lacrosse, „Homeland security and Homeland Defence: Americas New
 Paradigm. in John L. Clarke (ed), Armies in homeland security: American
 and European perspectives,(pp 5-20). Washington DC: National Defence
 University, 2006
- Truuväli, E-J, Aaviksoo, B. Kask, O. Lehis, L. Madise, L. Madise, Ü. Merusk, K.
 Mälksoo, L. Narits, R. Olle, V. Pruks, P. Eesti Vabariigi Põhiseadus.
 Kommenteeritud väljaanne (Tallinn: Juura2002),
- Turvalisuspoliitika 2010 Kokkuvõte “Eesti turvalisuspoliitika põhisuunad aastani
 2015” täitmisest, Siseministeerium (2010),
- Tööturuteenuste ja –toetuste seadus, 28.09.2005, jõustunud 1.01.2006, RT I 2005
- Vabariigi Valitsuse 26. novembri 2009. a määrus nr 177 Päästetööde ja eriolukorra
 tööde tegemisel kaitseväe ja Kaitseliidu kasutamise kord , RTI, 01.12.2009,
 56, 379

Valitsuse 14.02.2008 pressikonverentsi stenogramm. Vabariigi Valitsuse
kodulehelt

[www.valitsus.ee/brf/index.php?id=293167&tpl=1007&external=0&search=
&aasta=2008](http://www.valitsus.ee/brf/index.php?id=293167&tpl=1007&external=0&search=&aasta=2008) välja otsitud 24.12.2009

Õiguskantsleri arvamus Hädaolukorra seaduse eelnõule. õiguskantsleri kodulehelt
[www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/Erimenetlused_2009/arva
mused_SE/Riigikogu_PS-komisjon_arvamus_HOS_eeln_ule__447_SE_.pdf](http://www.oiguskantsler.ee/public/resources/editor/File/Erimenetlused_2009/arvamused_SE/Riigikogu_PS-komisjon_arvamus_HOS_eeln_ule__447_SE_.pdf)
välja otsitud 02.02.2010